Felles Fjellrev II / Projektbeskrivning

Bilaga till Interreg-ansökan Felles Fjellrev II

Foto: Mats Ericson / taigaphoto.se

Sammanfattning av projektbeskrivningen

Felles Fjellrev II – nya mål och flera partners i en fortsättning på ett framgångsrikt projekt. Med Felles Fjellrev II vill vi hjälpa fjällräven ännu ett steg på vägen mot målet – att den lilla arktiska räven så småningom ska kunna klara sig på egen hand. Människor jagade en gång fjällräven till utrotningens gräns i Skandinavien. Det är därför vårt ansvar att åtminstone försöka ge en av våra mest hotade arter rimliga möjligheter att återetablera sig i våra gemensamma fjällområden. Efter många års stödåtgärder ser vi nu tydliga tecken på att detta är på väg att lyckas – men det är nu, när siffrorna pekar uppåt, som insatserna måste intensifieras och förstärkas. Detta vill vi göra genom att utöka projektområdet och inkludera nya partners. Allt för att komma över den tröskel som behövs för att långsiktigt bevara fjällräven i den skandinaviska fjällvärlden

Varför fyra års projekttid? Fjällräven är extremt beroende av tillgången på fjällämmel och andra smågnagare. Dessa brukar normalt uppträda i massor, under s k lämmelår, vart tredje-fjärde år. Vi har förhoppningar att under de närmaste fyra åren få uppleva två lämmelår. Därför avser vår ansökan en fyraårig projektperiod, februari 2016 – december 2019.

Ökat fokus på en av våra mest hotade arter. Fjällräven har under 2000-talet, och inte minst under de senaste fem-sex åren, blivit alltmer uppmärksammad – i media och av utländska filmproducenter. Detta är ett resultat av bl a de insatser som genomfördes inom ramen för Felles Fjellrev I 2010-2014.

Allmänheten rapporterar allt oftare observationer av fjällrävar i områden där fjällräven länge har varit borta, men dit fjällrävar nu har återkommit för föda nya valpkullar. I dessa områden krävs nu organiserade och intensifierade stödinsatser för att rävarna på allvar ska etablera sig och därmed biologiskt länka ihop områden som länge varit mer eller mindre isolerade från varandra.

Nu har också regeringarna i Norge och Sverige uppmärksammat fjällrävens situation och undertecknat en gemensam avsiktsförklaring som ytterligare ska förbättra möjligheterna för fjällräven att överleva på sikt – som en viktig del av den biologiska mångfalden i våra gemensamma skandinaviska fjäll. Designen av Felles Fjellrev II kompletterar och stödjer avsiktsförklaringen.

Avsiktsförklaring om förvaltning av den skandinaviska fjällrävspopulationen (bifogas).
I september 2015 undertecknade Norges och Sveriges regeringar en *Avsiktsförklaring om förvaltning av den skandinaviska fjällrävspopulationen*. De åtgärder som vi planerar att genomföra i Felles Fjellrev II ligger helt i linje med avsiktsförklaringen. Genom Felles Fjellrev II får regeringarnas intentioner med gemensamma förvaltningsinsatser en rivstart. Förutsättningarna för att åtgärder för fjällräven kommer att fortsätta efter att projektet har avslutats är också gynnsamma i och med avsiktsförklaringen.

Nya medsökande/partners.

- I Felles Fjellrev II inkluderar vi **Västerbottens län** och **Nordlands fylke**, vilket ger möjligheter att hjälpa fjällräven att återetablera sig i ett större sammanhängande område. Detta kan bli avgörande när det gäller att stärka fjällrävens status i Skandinavien.

- Med **WWF Sverige** och **WWF Norge** i projektet skapar vi unika möjligheter att nå nya målgrupper. WWFs erfarenheter av kommunikation via sociala medier hjälper oss att synliggöra fjällräven och projektet mycket tydligare än tidigare, inte minst gentemot den viktiga målgruppen barn och ungdomar.

- Nästan alla berörda **fjällkommuner** bidrar i Felles Fjellrev II, med kontanter eller eget arbete. Detta ger en tydlig lokal förankring och visar att kommunerna ser värdet i att bevara fjällräven.

Ur fjällrävens perspektiv finns flera fördelar med ett utökat projektområde och nya partners.

- För fjällrävarna finns inga gränser. Ur förvaltningssynpunkt ser vi stora fördelar med att kunna arbeta över gränserna tillsammans med flera fylken och län i fjällområdet.
- Vi ser ekonomiska fördelar i ett sådant samarbete vad gäller gemensamma inköp av foderautomater, foder, övervakningskameror och annan nödvändig utrustning.
- Nödvändiga förvaltningsinriktade forskningsinsatser kan enkelt samordnas i ett gemensamt projekt med gemensam projektledning.
- Gemensam projektledning underlättar och sänker kostnaderna också för verksamheter av administrativ karaktär. Detta får till följd att en större andel av tillgängliga medel kan läggas på direkta åtgärder i fält och på kommunikation med allmänheten via sociala medier m m.
- Transporter av foder och annat till avlägsna fjällområden kan samordnas och göras billigare.
- Utvärdering av resultat och produktion av gemensamma rapporter underlättas i ett projekt som omfattar ett större och sammanhängande naturligt fjällrävsområde.
- Fjällräven har ett symbolisk värde och ger möjlighet att kommunicera via sociala medier om klimatförändringar och om fjällens miljö.

Konkreta stödinsatser och förvaltningsinriktad forskning.

- Felles Fjellrev I, 2010-2014, gav mycket goda resultat och Felles Fjellrev II ska ytterligare stärka fjällrävens status. För att förbättra fjällrävens möjligheter att överleva, är det nödvändigt att fortsätta med åtgärder i fält. Konkreta stödåtgärder för fjällrävarna ska kompletteras med förvaltningsinriktade forskningsinsatser som är nödvändiga för framtida förvaltning av arten. I dessa delar samarbetar vi med **NINA** (Norsk Institutt for Naturforskning) och **Stockholms universitet, Zoologiska institutionen.**

Kommunikation, information och ökad tillgänglighet.

En kommunikationsplan ska tas fram för att kommunikation och informativa insatser ska få så stort genomslag som möjligt, till nytta för fjällräven och dess miljö. En riktad insats kommer att göras på barn och ungdom via bland annat sociala medier.

Ett urval av projektets utåtriktade aktiviteter i korthet

Sociala mediers oväntade framgång under de senaste åren medför nya krav på bilder och texter som regelbundet måste uppdateras med aktuell information för att kunna spridas och skapa kommunikation och dialog mellan projektet och läsare/tittare – d v s mycket bilder och filmat material om projektets alla verksamheter under olika årstider. Detta måste uppdateras regelbundet med aktuell information.

- Barnboken ”Möt Fjällräven”, broschyren ”Fjällräven” och den animerade kortfilmen ”Storm & Tinde” blir grunden för ett studiematerial med lärarhandledning till skolbarn i låg- och mellanstadiet.
- En ny barnbok på temat ”lämmel-fjällräv-fjällekologi” och en ny animerad kortfilm med liknande tema ska produceras.
- Hemsidan ska fräschas upp och kompletteras med en interaktiv barnsida.
- Samarbete med turismarrangörer för småskalig fjällrävsturism.
- Konkreta åtgärder i fält, skyltning och eventuellt leder, för att ge möjligheter för besökare att på egen hand informera sig och uppleva en fjällnatur som under gynnsamma förhållanden kan kryddas med upplevelser av fjällräv.

- Korta filmer från både forskare och naturbevakare i fält som visar deras arbete med att bevara fjällräven.
- Uppsökande fjällrävskvällar med bildvisning och information för barn och vuxna i samtliga berörda kommuner – i stället för ett seminarium på en plats som många har svårt att besöka.
- Seminarium i Bryssel om projektet för att visa exempel på gränsöverskridande förvaltning.

Summary

The Arctic fox is one of the EU's most threatened mammals. Hunted close to extinction a hundred years ago, there is now only one small breeding population left in the EU. This population is located on the border between Sweden and Norway. Thanks to successful conservation efforts, the situation is slowly starting to look brighter.

In September 2015, the governments of Norway and Sweden signed a "Declaration of intention on the management of the Scandinavian Arctic fox population". The measures planned in Felles Fjellrev II correspond to the declaration of intention, with Felles Fjellrev II providing a fantastic start to the intentions for common management. This declaration of intention means that conditions for the measures for the Arctic fox continuing once the project has ended are good.

New co-applicants/partners.

- Felles Fjellrev II includes the counties of Västerbotten (Sweden) and Nordland (Norway). This gives us the opportunity to help the Arctic fox become re-established in larger contiguous areas.
- We can reach new target groups with both WWF Sweden and WWF Norway in the project. WWF's experience of communication via social media helps us draw attention to the Arctic fox and the project in a more defined way than previously, not least vis-à-vis the important target group of children and young adults.
- Many municipalities are contributing to Felles Fjellrev II, either financially or through their own actions. This provides clear local support and shows that municipalities see the value of preserving the Arctic fox.

From the Arctic fox's perspective, the larger project area and new partners bring only benefits.

- The Arctic fox doesn't see borders. In terms of management, there are great advantages to working across borders with more counties in mountain areas.
- We see financial benefits in a partnership, vis-à-vis shared purchasing of automatic feeders, feed, surveillance cameras and equipment.
- Necessary research that focuses on management can be easily coordinated through a shared project with shared project management.
- Shared project management facilitates and reduces costs for administrative activities – allowing a greater share of the available funding to be used for direct measures in the field and on communication with the general public.
- Transportation of feed and other supplies to remote areas can be coordinated and costs reduced.
- The evaluation of results and production of common reports are facilitated in a project covering a larger contiguous area.

Concrete support measures and management-focused research.

- Felles Fjellrev, 2010-2014, has had excellent results and Felles Fjellrev II will further strengthen the Arctic fox's status. Continued support measures in the field are necessary to improve the Arctic fox's chances of survival. These should be supplemented by research relating to the future management of the species. In these areas, we work with the Norwegian Institute for Nature Research (NINA) and Stockholm University.

Communication, information and increased accessibility.

A brief selection of the project's communicative activities:

- The children's book "Meet the Arctic fox", a brochure "The Arctic Fox" and the animated short film "Storm & Tinde", are the basis of study materials and a teacher's guide for children at primary and secondary school.
- A new children's book on the theme of lemming-Arctic fox-mountain ecology and a new animated short film with a similar theme will be produced.
- The website will be revamped and supplemented with an interactive web for children.
- Social media will be used for information and communication, with lots of pictures and films about the project's activities in different seasons.
- Cooperation with tourism companies for small-scale Arctic fox tourism.
- Concrete measures in the field, signs and possibly walking trails, to provide opportunities for visitors to discover information by themselves and to experience mountain nature, possibly topped off by sighting an Arctic fox.
- Outreach activities at Arctic fox evenings with slide shows and information for children and adults in all the relevant municipalities, rather than one seminar in a place that many find difficult to visit.

Varför fjällräv?

Fjällräven är en av Skandinaviens mest hotade däggdjursarter – mer hotad än de mer omtalade större rovdjuren varg, björn, järv och lodjur.

- Fjällräven är liten och söt och det är nästan omöjligt att inte tycka om den.
- Fjällräven är ett rovdjur, men till skillnad från våra större rovdjur finns det inga allvarliga konflikter förknippade med fjällräven i Skandinavien. Den lever av lämmel och andra smågnagare samt fåglar, ägg och vad den i övrigt kan hitta – en riktig överlevnadskonstnär.
- Fjällräven symboliserar en unik orörd miljö och ett framgångsrikt naturvårdsarbete i regionen, vilket ger kommunikationsmöjligheter som kan vara svåra att åstadkomma för andra arter.
- Fjällräven är en indikatorart i uppföljningen av de nationella miljömålen ”Begränsad klimatpåverkan”, ”Storslagen fjällmiljö” och ”Rikt växt- och djurliv” i Sverige.
- Fjällräven är en s k ”prioriterad art” i Norge.
- En lyckad satsning på fjällräven ökar den biologiska mångfalden i våra gemensamma norsk-svenska fjällområden och gör dem turistiskt ännu mer attraktiva.
- Ett bra exempel för att visa på gränsöverskridande förvaltning.

Varför Interreg?

- Fjällräven är akut hotad i Skandinavien, trots att den har varit fredad i nästan 90 år.
- Fjällräven förekommer i mindre och isolerade populationer i fjällområden på båda sidor om riksgränsen. För att rädda fjällräven krävs intensivt samarbete över gränsen.
- Olika stödåtgärder har visat att det finns möjligheter att hjälpa fjällräven att överleva, på sikt förhoppningsvis av egen kraft.
- Trøndelag/Jämtlands län har, genom konkreta stödåtgärder och uppbyggnaden av en avelsstation i Norge, redan etablerat sig som ett centralt område för fjällräven i Skandinavien.
- Mindre och isolerade stammar av fjällräv finns också i Nordland och i Västerbottens län.
- Ett fruktbart samarbete med Nordland och Västerbotten kan medföra att de idag isolerade fjällrävspopulationerna i Trøndelag och Jämtlands län samt i Nordland och Västerbotten kan stärkas och så småningom växa samman till en större, sammanhängande och starkare fjällrävstam i en för fjällräven viktig del av vårt gemensamma skandinaviska fjällområde.
- På sikt är det önskvärt att populationsstärkande stödinsatser kan genomföras också i Norrbottens län samt i Troms och Finnmarks fylken.

Gemensamt norskt-svenskt ansvar för en hotad art

Skandinaviens fjällrävar har sin naturliga utbredning i de fjällområden som förenar Norge och Sverige. Därmed har vi ett gemensamt intresse i och ansvar för att säkra fjällrävens överlevnad i Skandinavien. I många år har arbetet att förbättra fjällrävens möjligheter till en framtid i våra fjäll genomförts i både Norge och Sverige – under 2000-talet i allt högre grad genom gemensamma insatser.

I september 2015 undertecknade de norska och svenska regeringarna, genom Klima-og Miljødepartementet i Norge och Miljö- och Energidepartementet i Sverige, en *Avsiktsförklaring om förvaltning av den skandinaviska fjällrävspopulationen*. (Avsiktsförklaringen bifogas).

De åtgärder som vi planerar att genomföra inom ramen för Felles Fjellrev II ligger i allra högsta grad i linje med avsiktsförklaringen. Genom Felles Fjellrev II får den gemensamma förvaltningen en rivstart. Förutsättningarna att nödvändiga åtgärder för fjällräven kan fortsätta efter att projektet har avslutats är också betydligt gynnsammare i och med avsiktsförklaringen.
I avsiktsförklaringen sägs i korthet följande:

Vi är eniga om:

- *att Sverige och Norge tar ekonomiskt ansvar för de kostnader som uppstår för att bevara arten i respektive land inom gällande ekonomiska ramar.*
- *att de centrala och regionala förvaltningsmyndigheterna i respektive land ska samordna insatser när så är lämpligt, samt främja gränsöverskridande fältarbete.*
- *att de centrala myndigheterna i respektive land ska utarbeta gemensamma riktlinjer för åtgärder; inklusive utarbeta en gemensam åtgärdsplan.*
- *att de centrala myndigheterna i respektive land stöttar relevant forskning och tillrättalägger för gemensamma analyser; inklusive producera en gemensam årlig rapport för populationsutvecklingen.*

Felles Fjellrev II – fortsättningen på en framgångssaga

Stöd som hjälper

Efter det framgångsrika InterReg-projektet Felles Fjellrev I som bedrevs under åren 2010-2013, med förlängning t o m augusti 2014, har vi under år 2015 kunnat notera en fortsatt positiv utveckling för fjällrävarna – framförallt i områden där man under flera år har genomfört omfattande stödåtgärder. Detta är ett resultat av många års stödinsatser för fjällrävarna – senast genom det norsk-svenska projektet Felles Fjellrev I.

Stepping Stone – allt viktigare

Under de senaste årens inventeringar har vi dessutom kunnat notera allt fler nya föryngringar av fjällräv i flera av de Stepping Stone-områden (spridningsområden) som är så viktiga för att fjällräven på allvar ska kunna återetablera sig inom större sammanhängande fjällområden. Trenden, med föryngringar också i Stepping Stone-områden, har fortsatt under sommaren 2015 i en omfattning som innebär att vi nu på allvar börjar se att fjällräven spontant sprider sig utanför sina begränsade kärnområden.

Nu, när fjällräven har börjat återetablera sig i områden där den har saknats under många decennier, behöver den lilla räven vårt fortsatta stöd mer än någonsin tidigare för att säkerställa och utöka utbredningen. Vi planerar därför fortsatta och utökade stödinsatser:

- i fjällrävens kärnområden.
- i de Stepping Stone-områden som är så viktiga för fjällrävens framtid i våra fjäll.

Genom utökade stödinsatser i Stepping Stone-områdena skapar vi förutsättningar för de fjällrävar som vandrar ut från kärnområdena att på allvar etablera sig i sina forna jaktmarker. Detta har varit en bärande strategi under de många åren med stödinsatser och nu ser vi tydliga tecken på att den strategin börjar bära frukt. Mot bakgrund av att vi har kunnat notera allt flera ynglande fjällrävar i Stepping Stone-områdena, kommer dessa områden att bli än viktigare i framtiden. I Felles Fjellrev II kommer därför insatser i Stepping Stone-områdena att prioriteras.

Utökat projektområde – nödvändigt för fortsatt framgång för fjällrävarna

För att ytterligare förbättra fjällrävens chanser att överleva och sprida sig till större delar av vår fjällkedja utökar vi nu projektområdet genom att inkludera Västerbottens län och Nordlands fylke som medsökande och partners. Detta är en naturlig fortsättning för projektet och helt nödvändigt för att våra gemensamma fjällrävspopulationer ska fortsätta att utvecklas i positiv riktning.

Om vi ska lyckas nå målsättningen, att verkligen öka antalet fjällrävar i Skandinavien till nivåer där fjällrävarna kan överleva på egen hand, måste stödåtgärder sättas in i större delar av fjällrävens utbredningsområde. Detta kan genomföras i flera fristående gemensamma projekt över riksgränsen. Men – vi har funnit det naturligt och kostnadseffektivt att samarbeta i ett gemensamt projekt med i första hand Västerbottens län och Nordlands fylke som gränsar till Jämtlands län och Trøndelag. Som en följd av att stödåtgärder nu kommer att genomföras i större sammanhängande områden kommer fjällrävstammen som helhet sannolikt att bli starkare i projektområdet. Detta kan också få positiva effekter på fjällrävens möjligheter att motstå och överleva sjukdomar som skulle kunna bli fatala i en liten och svag population.

Detta vill vi göra i Felles Fjellrev II

Felles Fjellrev II

Projektlägarna för Felles Fjellrev, Miljødirektoratet och Länsstyrelsen i Jämtlands län, har beslutat att ansöka om medel för en fortsättning och utökning av projektet under perioden Interreg V, 2014-2020. Projektet får namnet Felles Fjellrev II. Liksom tidigare kommer Norsk Institutt for Naturforskning NINA och Stockholms universitet att vara partner resp medsökande med viktiga roller när det gäller nödvändiga förvaltningsinriktade forskningsinsatser, utvärderingar av genomförda åtgärder och producering av vetenskapliga rapporter.

A
Nya medsökande/partners i Felles Fjellrev II

Västerbottens län och Nordlands fylke
I Felles Fjellrev II inkluderar vi Västerbottens län och Nordlands fylke och skapar en betydligt större geografisk region med sammanhängande fjällområden, värdefulla för fjällräven. Västerbottens län och Nordlands fylke deltar i projektet som s k ”tredje land” eller ”20 %-områden”.

Genom att utöka Felles Fjellrev II norrut kan vi inkludera för fjällräven traditionellt värdefulla fjällområden i Nordland och Västerbotten/södra Lappland. Därigenom ser vi goda möjligheter att på allvar hjälpa fjällräven att återetablera sig i betydligt större sammanhängande fjällområden. En utökning av de stödåtgärder som visat sig så lyckosamma i Trøndelag och Jämtland-Härjedalen, till traditionellt värdefulla fjällrävsområden längre norrut, kan komma att bli mycket värdefulla i vår strävan att stärka fjällrävens status i vår gemensamma fjällkedja.

Vi ser, ur fjällrävens perspektiv, enbart fördelar med ett sådant förfarande.

- För fjällräven existerar inga administrativa gränser och ur förvaltningssynpunkt ser vi fördelar med att kunna arbeta gränslöst – åtminstone tillsammans med de fylken och län som närmast gränsar till Trøndelag och Jämtlands län.
- Vi ser också fördelar i ett sådant samarbete vad gäller gemensamma inköp av foderautomater, foder, övervakningskameror och annan nödvändig utrustning.
- Nödvändiga förvaltningsinriktade forskningsinsatser kan lättare samordnas i ett gemensamt projekt med gemensam projektledning.
- Transporter av foder och personal till avlägsna fjällområden kan samordnas och göras billigare.
- Utvärdering av resultat av genomförda åtgärder och produktion av gemensamma rapporter underlättas i ett projekt som omfattar ett större geografiskt område som dessutom är ett naturligt fjällrävsområde.
- Genom att minska risken för att en lokal grupp av fjällrävar drabbas av exempelvis skabb, påverkas överlevnaden för populationen.
- Gemensam projektledning underlättar och förbilligar kostnader som är av mer administrativ karaktär. Detta får till följd att en större andel av tillgängliga medel kan läggas på direkta åtgärder i fält och på kommunikation med allmänheten via sociala medier m m.

WWF Sverige
I Felles Fjellrev II kommer även WWF Sverige att delta som medsökande. WWF kommer att bidra med egen personal som med sina erfarenheter och kunskaper ska synliggöra fjällräven och projektet i sociala medier. WWF går in i projektet med kontant finansiering och egen personal. Med WWF i projektet kommer vi att kunna vara aktiva på ett helt annat sätt när det gäller de kommunikativa delarna gentemot allmänheten. WWFs kommunikativa insatser är en produkt av ett redaktionsråd där olika partners som representerar forskning och förvaltning ingår.

WWF Norge
Världsnaturfonden WWF Norge bidrar med egen personal till den norska delen av ansökan. WWF Norge kommer att samordna sina insatser med WWF Sverige i de delar där WWF kommer att delta aktivt i projektet – i första hand vad gäller att kommunicera projektets arbete gentemot allmänheten.

B

Fjällområden av speciellt intresse för Felles Fjellrev II

Fjällområdena i Nord- och Sør-Trøndelag fylken och i Jämtlands län hyser idag några av Skandinaviens bästa fjällrävspopulationer. I dessa fjällområden har projekt Felles Fjellrev I nu arbetat i mer än fyra år, fr o m 2010. Resultatet av detta arbete, där grunden lades i stödåtgärder under en tioårsperiod från slutet av 1990-talet, redovisas i slutrapporten för Felles Fjellrev I och kortfattat i appendix sist i projektbeskrivningen, sid 24-30.

Med Västerbottens län och Nordlands fylke som viktiga medsökande/partners kommer projektet att verka i ytterligare fjällområden som tidigare har hyst förhållandevis starka fjällrävspopulationer. Här finns fortfarande mindre fjällrävsstammar som nu ska förstärkas genom utökade stödåtgärder.

Helags/Sylarna omfattar fjällområden i Sverige och Norge. Området är idag det kanske viktigaste kärnområdet för Skandinaviens fjällrävar. I Felles Fjellrev II ska vi fortsätta med stödåtgärder i minst samma omfattning som tidigare. De kärnområden för fjällräv som ännu finns, producerar valpar som spontant kan utvandra till spridningsområden som ännu är mer eller mindre tomma på fjällräv. På sikt kan en sådan spridning knyta ihop befintliga kärnområden till större sammanhängande områden.

Børgefjell/Borgafjäll omfattar fjällområden i Norge och Sverige. Området är av intresse som ett befintligt kärnområde för fjällräv med kapacitet att i framtiden förse områden, söderut och norrut, med spontant invandrande fjällrävar. Den svenska sidan av detta område är fortsättningsvis ett viktigt insatsområde – nu utökat med angränsande fjällrävsområden i södra Lappland/Västerbottens län.
I Børgefjells nationalpark planeras för närvarande inga stödåtgärder. Området är ett intressant referensområde för framtida utvärdering av genomförda stödåtgärder.

Snøhetta/Dovrefjellsområdet i Norge är av intresse bland annat tack vare avelsanläggningen på Sæterfjellet. Under 1970-80 talen hyste Dovrefjell en stark fjällrävstam, som så småningom mer eller mindre dog ut. Efter flera år av utsättningar av fjällräv i området har fjällrävsstammen här åter etablerat sig och idag är området ett värdefullt kärnområde. Fortsatta stödåtgärder är nödvändiga.

Vindelfjällen i Västerbottens län är historiskt ett av Sveriges bättre fjällrävsområden. Här finns fortfarande en liten fjällrävstam som under senare år har fått tillskott av fjällrävar som spontant har vandrat in från Junkern/Saltfjell, på andra sidan riksgränsen, där man har satt ut rävar från det norska avelsprojektet. Utökade och samordnade stödåtgärder innebär att Vindelfjällen kan komma att utvecklas till ännu ett viktigt kärnområde. En stark fjällrävstam i Vindelfjällen kan på sikt föra med sig att fjällrävar kan börja vandra norrut till södra Arjeplogsfjällen, västerut till norska Junkern/Saltfjell och längs fjällkedjan söderut.

Junkern/Saltfjell i Norge ligger nära för migrerande fjällrävar från Vindelfjällen. Det är ett fjällområde där det norska avelsprojektet för närvarande prioriterar utsättning av unga fjällrävar födda på Sæterfjellets avelsstation. I kombination med intensifierade stödåtgärder kan det medföra att också detta område kan utvecklas till ett värdefullt kärnområde för fjällräv i Skandinavien.

Speciellt viktiga fokusområden i Felles Fjellrev II är:

- norska fjällområden som **Blåfjella**, **Hestkjølen** och **Skjækerfjella** samt områden mellan **Børgefjell** och **Junkeren/Saltfjellet**.
- samt **Hotagsfjällen**, **Sösjö-Offerdalsfjällen** och **Skäckerfjällen** på svensk sida,
- dessutom **Forollhogna** och **Kjølifjellet** i Norge,
- likaså fjällområden mellan **Vindelfjällen** i Sverige och angränsande norska fjällområden.

Här finns miljöer där fjällräven tidigare har funnits och dit den bör kunna återvända. Under Felles Fjellrev I kunde vi konstatera några föryngringar av fjällräv i delar av dessa områden – områden som är viktiga Stepping Stone-områden/spridningsområden mellan befintliga kärnområden. Med Västerbotten och Nordland som nya områden i Felles Fjellrev II ser vi framför oss en förstärkning av fjällrävspopulationerna i Vindelfjällen och Junkeren/Saltfjellet och i värdefulla Stepping Stone-områden mellan Børgefjell/Borga och Saltfjellet/Junkeren/Vindelfjällen. Därmed skapas ökade möjligheter till spridning av fjällrävar mellan dessa områden och kärnområdena i Børgefjell/Borgafjäll.

Stepping Stone-områden ska binda ihop fjällrävens kärnområden

Med Stepping Stone-områden avser vi områden som fungerar som bryggor och spridningsområden mellan redan existerande föryngrings-/kärnområden.

En målsättning på sikt är att genom olika stödåtgärder gynna fjällräven i Stepping Stone-områdena och knyta ihop de tre kärnområdena Børgefjell/Borgafjäll, Helags/Sylarna och Dovrefjell med mellanliggande fjällområden. Allt i syfte att få fjällräven att sprida sig över betydligt större områden. Under projekttiden för Felles Fjellrev I konstaterades nya föryngringar av fjällräv i flera Stepping Stone-områden där fjällräven då inte hade fött valpkullar på flera decennier.

I Felles Fjellrev II räknar vi med ytterligare föryngringar i dessa Stepping Stone-områden. I det samarbete med Västerbotten och Nordland som vi nu påbörjar, hoppas vi på en etablering av fjällrävar också norrut – mellan Børgefjell/Borgafjäll och Junkern/Saltfjell/Vindelfjällen. Genom ett ökat utbyte av fjällrävar mellan olika kärnområden kommer sannolikt fjällrävens genetiska variation att öka. Detta, i kombination med konkreta stödåtgärder, kommer förhoppningsvis att gynna fjällräven i regionen – från Sør-Trøndelag/Härjedalen i söder till Nordland/Västerbotten i norr.

C
Samarbete med forskningen och andra fjällrävsprojekt

Arbetet inom projekt Felles Fjellrev II ska komplettera, inte konkurrera med, andra forskningsprojekt och verksamheter. Allt i syfte att förbättra förutsättningarna för fjällräven att överleva som art i Skandinaviens fjällområden. Inom ramen för projekt Felles Fjellrev II kommer samarbete i olika former att ske med andra projekt som arbetar med att förbättra kunskapen om fjällräven som art och som söker möjliga vägar att förbättra den lilla rävens möjligheter att på sikt överleva i vår fjällvärld.

Projekt Bevaringsbiologi Fjellrev i Norge bedrivs sedan början av 2000-talet flera olika projekt med inriktning på fjällräven och dess biologi och ekologi. **Norsk Institutt for Naturforskning, NINA,** driver ett nationellt övervakningsprogram för fjällräv där man följer upp hur fjällräven lyckas med sin föryngring under olika år med skiftande tillgång på föda, samt genetiska studier. Resultaten publiceras i årliga rapporter. I **Avlsprogrammet for fjellrev** föder man upp fjällrävsvalpar för framtida utsättningar i naturen (se nedan).

NINA leder under perioden 2015-2019 också ett stort forskningsprojekt (ECOFUNK) som kan knytas direkt till Felles Fjellrev II. Ett tema i detta projekt betonar användning av genetiska metoder, såsom vi bland annat gör i denna ansökan, och resultaten kan användas direkt i Felles Fjellrev II.

Avelsanläggningen på Sæterfjellet har sedan 2006 producerat ca 300 valpar som har satts ut i olika fjällområden. Verksamheten bedrivs oberoende av det planerade projektet Felles Fjellrev II. Avelsanläggningen kommer dock att bli en viktig samarbetspartner för projektet och förhoppningsvis kan den också bidra med valpar för utsättning inom ramen för projektet. De resultat som vi hoppas uppnå i projektet kan också bli viktiga pusselbitar i avelsanläggningens framtida strategi.

Projekt Fjällräv och Sefalo i Sverige. År 1998 startade **Zoologiska institutionen vid Stockholms universitet** det EU-Life-finansierade projektet Sefalo där Sverige och Finland under fem år samarbetade. År 2003 startade fortsättningsfasen av Life-projektet Sefalo+ där även Norge deltog. Detta projekt pågick i ytterligare fem år och byggde på forskning som Projekt Fjällräv hade bedrivit i de svenska fjällen sedan 1980-talet och forskningsinsatser i Norge genom NINA. Forskningen har varit inriktad på möjliga stödåtgärder, såsom utfodring, samt relationer mellan fjällräv och rödräv. Projektet har också analyserat olika genetiska aspekter av populationens minskning (flaskhals) och fjällrävens uppdelning i olika populationer.

Världsnaturfonden WWF har finansiellt stöttat olika fjällrävsprojekt (naturvård och forskning) sedan 1971 och har en gedigen erfarenhet om fjällräven och dess livsmiljö.

Forskningsrelaterade aktiviteter

Projekt Felles Fjellrev II är primärt inte ett forskningsprojekt. I den verksamhet som planeras inom projektet är det dock ofrånkomligt att vissa åtgärder närmar sig sådant som kan betraktas som forskning. Vid inventering och kontroll av föryngringar i ett stort antal lyor, och i samband med stödutfodringar eller andra åtgärder som genomförs i projektet, ska genomförda aktiviteter och resultat registreras i gemensamma protokoll. Berörda länsstyrelser i Sverige, Statens Naturoppsyn (SNO) i Norge, NINA och Stockholms universitet är de som i huvudsak är ansvariga för genomförande av inventeringar och olika stödåtgärder. Samordnade och gemensamma protokoll är en nödvändighet för att de resultat som uppnås inom ramen för Felles Fjellrev II ska kunna utvärderas och användas också av andra pågående projekt. Förhoppningsvis ska utvärderingsbara resultat också bidra till att förbättra underlagsmaterial och basfakta från flera fjällrävsområden.

I Felles Fjellrev II planerar vi för intensivbevakning av lyor med hjälp av kameror. Detta för att utvärdera effekten av genomförda stödutfodringar, funktionen av nya foderautomater, överlevnaden hos fjällrävsvalpar, konkurrens från andra arter m m. Detta kommer att genomföras i samarbete med fjällrävsforskarna. I Felles Fjellrev II kommer intensivbevakningen att utvidgas till Västerbotten och Nordland vilket kommer att ge en ännu bättre bild av fjällrävens status i berörda fjällområden.

Fjällämmel och andra smågnagare är viktiga för fjällrävens överlevnad. Idag finns vedertagna metoder för att inventera smågnagare och bedöma smågnagartillgången. Smågnagarinventeringar genomförs av andra projekt och resultaten av sådana inventeringar kan vara värdefulla för att rätt bedöma behovet av stödutfodringar och styra stödutfodringarna till områden där de gör bäst nytta.

D
Konkreta åtgärder inom projekt Felles Fjellrev II

Målsättningen är att genom konkreta stödåtgärder gynna fjällräven i etablerade föryngringsområden, i presumtiva nya områden och i Stepping Stone-områden. Vårt mål är att fjällrävar ska sprida sig till flera fjällområden och att populationen på sikt ska växa sig starkare inom större geografiska områden. Ett ökat utbyte av fjällrävar mellan olika kärnområden bör förbättra fjällrävens genetiska status och minska risken för inavel. En starkare fjällrävstam är dessutom mer motståndskraftig mot inkräktande rödrävar och effekter av klimatförändringar. Förhoppningsvis ska åtgärderna stärka fjällrävstammen och göra Trøndelag/Jämtland och Nordland/Västerbotten till Skandinaviens fjällrävsland.

Aktuella fjällområden i Norge

I Norge omfattar projektet geografiskt alla de fjällområden och fjällnära områden i Nord- och Sør-Trøndelag och Nordland där fjällräv har funnits, eller där fjällräv bör kunna etablera sig.
Särskilt intresse riktas mot den norska delen av Sylarnaområdet, Dovrefjell och Junkern/Saltfjell, samt mot områden som ligger mellan kärnområdena Børgefjell/Borgafjäll, Helags/Sylarna och Dovrefjell.

Med Junkern/Saltfjell i Nordland som ett nytt insatsområde öppnas möjligheter att där förbättra fjällrävarnas status, något som kan ytterligare förstärkas av att just Junkern/Saltfjell av avelsprojektet är ett prioriterat område för utsättning av unga fjällrävar från Sæterfjellets avelsstation. Med en starkare fjällrävstam i Junkern/Saltfjell öppnas också möjligheter för ett utbyte av migrerande fjällrävar till Vindelfjällen i öster och till fjällrävspopulationer söderut och norrut längs fjällkedjan.
Särskilt intressanta Stepping Stone-områden är fjällområden som Blåfjella, Hestkjølen och Skjækerfjella, samt angränsande fjällområden på svensk sida.

På samma sätt finns i Kjølifjellet och Forollhogna miljöer som kan fungera som viktiga spridningskorridorer mellan kärnområdena Helags/Sylarna och Dovrefjell.

I alla dessa områden finns miljöer där fjällräv tidigare har funnits och där arten bör kunna återetableras.

Aktuella fjällområden i Sverige

I Sverige omfattar projektet de fjällområden och fjällnära områden i Jämtlands och Västerbottens län där fjällräv finns och tidigare har funnits, eller områden där det finns lämpliga biotoper för fjällräv.

I den svenska delen av Felles Fjellrev II ska insatser göras i kärnområden som efter år av stödåtgärder har utvecklats till Sveriges bästa fjällområden – Helags/Sylarna och Stekenjokk/Borgafjäll.

När Västerbotten nu inkluderas i Felles Fjellrev II kommer stödåtgärder för fjällräv att intensifieras och samordnas i Borgafjällsområdet i södra Lappland och inte minst i Vindelfjällen – historiskt ett av Sveriges bästa fjällrävsområden. En starkare fjällrävspopulationen i Vindelfjällen, ökar möjligheterna för utbyte av fjällrävar mellan Vindelfjällen och Junkern/Saltfjell. Vi ser också framför oss möjligheter till fjällrävsvandringar söderut mot Borgafjällsområdet och på sikt kan en starkare fjällrävstam i Vindelfjällen också få betydelse för södra Arjeplogsfjällen i Norrbottens län.

Liksom i Norge ska riktade insatser göras i aktuella Stepping Stone-områden mellan de kärnområden för fjällräv som finns idag. I takt med att antalet fjällrävar ökar i kärnområdena blir det allt viktigare att förbereda med stödåtgärder i Stepping Stone-områden för att förmå invandrande fjällrävar att stanna kvar och etablera sig här. Särskilt intressanta områden är Hotagsfjällen, Sösjö-Offerdalsfjällen och Skäckerfjällen – och fjällområden i Västerbotten från Borgafjäll i söder till Vindelfjällen i norr.

E
Felles Fjellrev II / Kunskapsinhämtning, fältåtgärder och rapporter

1. Inventering av fjällmiljöer där fjällräv har funnits, eller där fjällräv bör ha förutsättningar att trivas, för att lokalisera och kartlägga gamla, idag okända fjällrävslyor.
Fjällrävar använder sina lyor under många generationer. Efter många års användning, då lyorna har gödslats av urin, avföring och matrester, kan lyorna bli stora och iögonenfallande med en frodig gräspåväxt. Många lyor har säkert varit kända sedan länge av fjällvandrande ortsbor och andra.

Vi avser att använda oss av den GIS-modell som togs fram inom ramen för Felles Fjellrev I för att lokalisera områden som kan vara viktiga för att hitta nya fjällrävslyor.

Alla nya lyor ska beskrivas och kvalitetssäkras genom besök vid lyorna. Lyorna ska registreras i **Rovbase**, en gemensam norsk-svensk databas för registrering av data från inventering och kartläggning av rovdjur.

2. Årlig kontroll av lyor för att bekräfta föryngringar och följa upp fjällrävstammens utveckling.
Övervakning av kända fjällrävslokaler genomförs i både Norge och Sverige. Denna verksamhet kommer att fortsätta och intensifieras i de områden som nu kommer att ingå i Felles Fjellrev II.

Inom projekt Felles Fjellrev II ska nya lyor lokaliseras i områden som idag är dåligt kända, men som bedöms vara lämpliga områden för fjällräven. Områden som berörs är i första hand de Stepping Stone-områden som nämnts ovan. Alla nya lyor som hittas skall inventeras för att konstatera eventuella föryngringar och bedöma behovet av stödåtgärder.

3. Stödutfodring av fjällräv i områden med konstaterad eller förväntad föryngring.
Stödutfodring av fjällräv har genomförts i Sverige, huvudsakligen i Jämtland och södra Västerbottens län, under ca 15 års tid. Även i Norge har stödutfodring sedan länge genomförts i flera områden. Erfarenheterna från Felles Fjellrev I och tidigare projekt, på båda sidor gränsen, visar att stödutfodring, kombinerad med en reglering av rödrävstammen, är en effektiv metod för att hjälpa fjällrävarna till bättre överlevnad. Under perioder med dålig tillgång på lämmel, har stödutfodringen sannolikt varit avgörande för fjällrävarnas möjligheter att överleva och föda upp sina valpar.

I Felles Fjellrev II ska stödutfodring genomföras i områden där man förväntar sig föryngring av fjällräv eller där föryngring har konstaterats. Stödutfodring genomförs både i kärnområden och i Stepping Stone-områden. Tillgången på naturlig föda kommer att styra omfattningen av stödutfodringarna.

Under sommarhalvåret genomförs stödutfodringen med hjälp av foderautomater i anslutning till befintliga lyor där man har konstaterat aktivitet av fjällräv. Vid lyor där man också har konstaterat föryngring är det, under år med dålig tillgång på smågnagare, viktigt att stödutfodringen genomförs under hela året. Under vinterhalvåret kan stödutfodring också ske med köttstycken som grävs ned i snön i närheten av lyor där fjällräv förekommer.

NINA, Norsk Institutt for Naturforskning, utvecklade under Felles Fjellrev I nya foderautomater som gynnade fjällräven samtidigt som de blev mindre attraktiva för rödräven som är en av fjällrävens värsta konkurrenter om födan. Dessa nya foderautomater ska i fortsättningen användas inom hela projektområdet.

4. Automatiska kameror kommer att användas i anslutning till utfodringsplatserna för att ge en förbättrad bild av i vilken omfattning foderautomaterna, och lyorna, nyttjas av fjällräv. Kamerorna kommer också att användas för att utvärdera effekterna av genomförda stödåtgärder.

5. Aktiv förvaltning och reglering av rödräv i områden som är värdefulla för fjällräven.
Rödräven är en av fjällrävens konkurrenter, om födan och om fjällrävslyor som ibland ockuperas av rödräv. Det händer också att rödräv dödar fjällrävar. Sannolikt har rödräven, bl a på grund av rådande klimatförändring, under ett antal år dragit sig allt högre upp på kalfjället. Idag är det inte ovanligt att hitta den i gamla fjällrävslyor som tidigare i generationer har använts av fjällräv. Så klimatförändringen har möjligen gynnat rödräven på bekostnad av den arktiska fjällräven.

Ökad mänsklig aktivitet i fjällområden, såsom hytter och turistanläggningar, har gynnat rödräven. Rödräven är expert på att nyttja avfall efter oss människor. Anläggningar som kraftledningar, vägar, stängsel och liknande har också bidragit till mer fallvilt som rödräven nyttjar. ECOFUNK projektet, som genom NINA anknyter till Felles Fjellrev II, jobbar med att förstå just dessa problemställningar – vad som driver rödrävens expansion i landskapet. Resultaten från ECOFUNK kan därför bli viktiga för Felles Fjellrev II.

Mycket tyder också på att stora rovdjur tidigare har hållit nere bestånden av rödräv. Både varg, lodjur och järv är potentiella predatorer på rödräv. Fjällrävens livsmiljöer i Skandinavien sammanfaller med samiska tamrensområden och delvis med betesområden för får i Norge. Av hänsyn till både tamren och får vill myndigheterna inte acceptera fasta stammar av varg i dessa områden. Kanske måste vi människor överta vargens roll i sådana områden? Bestånden av lodjur och järv har också hållits nere, av hänsyn till både rennäring och fårnäring.

Sannolikt har konkurrensen från rödräven också ökat på grund av att man numera jagar rödräv i betydligt mindre omfattning än man gjorde under tidigare decennier. Då fanns det en marknad för rävskinn som innebar att en rödrävsjägare kunde tjäna en bra slant på sin rävjakt.

Inom ramen för Felles Fjellrev I reglerades antalet rödrävar i både Trøndelag och Jämtlands län – i områden som bedömdes viktiga för fjällräven. Jakten har i Jämtlands län genomförts på dispens med hjälp av snöskoter, en jaktform som normalt är förbjuden. Trots den i övrigt förbjudna jaktformen har naturbevakarnas rödrävsjakt i stort sett mötts med förståelse. Rödrävsjakten kombineras med stödutfodring av fjällräv och den kombinationen har gett mycket positiva resultat för fjällrävstammen.

I Trøndelag har rödrävsjakt genomförts på annat sätt än i Jämtlands län. Här har man inte tillåtit användning av snöskoter i samband med jakten. I stället har man, med hjälp av skottpengar, stimulerat traditionell jakt och ibland eliminerat hela rödrävskullar

I Felles Fjellrev II ska en fortsatt reglering av rödräv ske inom hela projektområdet – i områden där man har eller förväntar sig föryngring av fjällräv. Som tidigare ska detta ske i kombination med stödutfodring av fjällräv. Med hänsyn till norskt regelverk, när det gäller att nyttja snöskoter m m, kommer en reglering av rödräv i Norge att ske med delvis andra metoder än i Sverige.

6. Utsättning av fjällrävsvalpar från Sæterfjellet avlsstasjon i Oppdal, Norge.
Inom ramen för Felles Fjellrev II vill vi satsa på utsättning av fjällrävsvalpar i fjällområden där fjällräven tidigare har funnits – inte minst i Stepping Stone-områden mellan idag fungerande kärnområden. Med detta hoppas vi kunna knyta ihop flera fjällrävsområden och etablera fjällräv inom

större geografiska områden. Vi samarbetar redan med den norska avelsstationen på Sæterfjellet och avser att stärka det samarbetet. Områden som ur Felles Fjellrevs perspektiv kan bli värdefulla för eventuella utsättningar av fjällräv, är exempelvis Stepping Stone-områden mellan Børgefjell/Borga och Saltfjellet/Vindelfjällen.

7. Insamling och analys av genetiskt material.
Insamling och analys av genetiskt material, i form av spillning och annat biologiskt material, är viktigt för att förbättra kunskaperna om enskilda fjällrävar och deras migration, överlevnad, åldersstruktur, eventuell inavel, et cetera. Denna utvärdering kräver analys på två nivåer; insamling och analys av vävnadsprover från fjällrävar samt insamling av spillning.
Analys av vävnadsprover visar varje individs unika genetiska profil och ger kännedom om släktskap och inavelsgrad.
Analys av insamlade spillningsprover ger kännedom om förekomst av fjällrävar i Stepping Stone-områden samt antalet individer inom ett specifikt område.
Vid matchning mellan genetiska profiler från spillning och vävnad kan information om migrationsmönster och överlevnad på individnivå uppskattas. Kontinuerliga genetiska analyser ger dessutom skattningar av populationernas genetiska variation och därmed anpassningsförmåga till framtida miljöförändringar. Vi avser att intensifiera systematisk insamling av DNA-prover samt att gemensamt analysera materialet och utvärdera resultaten på norsk och svensk sida. Inom ECOFUNK ligger betydande resurser för analyser av genetiskt material som kommer Felles fjellrev II direkt tillgodo, medel från InterReg kommer därför att användas för att förbättra insamlingen av genetiskt material på svensk sida.

8. Märkning av fjällrävar – med chips eller traditionell öronmärkning.
Märkning av fjällrävar kommer att minska i omfattning jämfört med tidigare projekt. Vi kan dock komma att märka ett visst antal fjällrävar för att på så sätt förbättra kunskaperna om hur fjällrävarna rör sig mellan olika områden – värdefulla kunskaper för förvaltande myndigheter. Märkningarna ska behovsprövas för att inte i onödan skapa stress för fjällrävarna.

9. Vilttrianglar – intensifierad spårning vintertid.
Vi ska genomföra spårning i form av vilttrianglar i utvalda fjällområden för att förbättra kunskapsläget vad gäller fjällräv, rödräv, lämmel och andra arter. Dessa kunskaper är värdefulla inför värdering av områden lämpliga för utsättning av fjällrävsvalpar – i första hand i Stepping Stone-områden.

10. Gemensam årlig rapport av fjällrävsläget.
Idag görs rapportering av inventeringsresultat m m i Norge i en årlig *Overvåkingsrapport* från NINA – som komplement till vetenskapliga publikationer där man också kan hitta information. I Sverige produceras ingen sådan motsvarande årlig samlad rapport. Inventeringsresultat publiceras i olika rapporter från Stockholms universitets zoologiska institution. Under tiden med Felles Fjellrev I gjordes en samlad rapportering av relevanta resultat i lägesrapporter och slutrapport.

Vi avser att i Felles Fjellrev II producera en gemensam norsk-svensk årlig rapport av fjällrävsläget, efter modell den norska overvåkingsrapporten.

11. Gemensam norsk-svensk handlingsplan för fjällräv.
I Felles Fjellrev I hade vi ambitionen att intressera berörda myndigheter att producera en gemensam norsk-svensk handlingsplan/åtgärdsprogram. I och med den avsiktsförklaring som nu har undertecknats kan man säga att detta lyckades.

Som nämnts tidigare (sidan 7) undertecknade de norska och svenska regeringarna, genom Klima-og Miljødepartementet i Norge och Miljö- och Energidepartementet i Sverige, i september 2015 en *Avsiktsförklaring om förvaltning av den skandinaviska fjällrävspopulationen*. (Avsiktsförklaringen bifogas).

De åtgärder som vi planerar att genomföra inom ramen för Felles Fjellrev II ligger i allra högsta grad i linje med avsiktsförklaringen. Genom Felles Fjellrev II får den gemensamma förvaltningen en rivstart. Förutsättningarna att nödvändiga åtgärder för fjällräven kan fortsätta efter att projektet har avslutats är också betydligt gynnsammare i och med avsiktsförklaringen.

Fjällräven har förutsättningar att bli en exempelart för hur gemensamma åtgärdsinsatser kan samordnas i en gemensam handlingsplan/åtgärdsprogram – till nytta för bevarandet av hotade arter.
Vi planerar ett seminarium i Bryssel för att visa på ett exempel av en gränsöverskridande förvaltning.

F
Felles Fjellrev II / Kommunikation, information, turism och utåtriktade aktiviteter

I Felles Fjellrev II vill vi, förutom för fjällräven nödvändiga stödåtgärder, också satsa resurser på utåtriktade informationsinsatser och spridning av kunskap till den breda allmänheten, barn och ungdom, beslutsfattare samt forskare. En kommunikationsplan kommer gemensamt att tas fram av projektgruppen. Den ska bygga på fem kommunikativa ben under projekttiden, för att maximera spridningen av InterReg-projektet genom:

1) Webbkommunikation och artiklar
2) Seminarier
3) Allmänhetens möjligheter att uppleva fjällräv
4) Förädling av informationsprodukter från Felles Fjellrev I
5) Pressmeddelanden och pressresor.

1) Webbkommunikation och artiklar

De senaste tio åren har medfört en enorm kommunikativ förändring på var och hur man når människor – från tryckt media med lång fördröjning till sociala mediers dagsaktuella information och interaktivitet. Därför kommer den kommunikativa tonvikten inom Felles Fjellrev II att fokuseras på internetbaserade plattformar, men kommunikation kommer även att ske via andra kanaler.

En viktig del i projektet är att kommunicera resultat och öka kunskapen om fjällrävens situation och dess miljö genom att använda traditionella kanaler som hemsida, pressmeddelanden och pressresor, men även via sociala medier som Facebook, Twitter och Instagram. Mycket av det material som används för press, forskningsresultat, rapporter, filmer, sociala medier och möten kommer att återspeglas i flera olika format för att nå en så bred publik som möjligt. Det kommer behövas flera workshops för att träna inblandad personal i sociala medier. Det handlar bland annat om hur man gör korta filmer för Facebook via mobiltelefon och använder Twitter och Instagram.

Vidareutveckling av hemsidan
Hemsidan har varit navet tidigare och kommer fortfarande vara viktig. Hemsidan – http://www.fellesfjellrev.se eller http://www.fellesfjellrev.no – ska kompletteras och vidareutvecklas med en speciell barn- och ungdomssida som ger bättre och mer lättillgänglig information till barn och ungdom. Med den befintliga hemsidan som grund bygger vi en interaktiv sida – med ett format baserat på WWFs http://www.pandaplanet.se.

Facebook
Det medium som snabbt når otroligt många personer är Facebook. Materialet som skräddarsys för detta medium kan återanvändas på andra ställen, exempelvis hemsidan. Det bör även göras inslag på engelska som kan spridas inom WWFs nätverk och därmed nå många miljoner följare, naturligtvis beroende på ”nyhetsvärdet”. En speciell Facebooksida kommer att skapas för projektet och uppdateras regelbundet med text och bild, under vintern i mindre omfattning men under sommarhalvåret oftare och med högre aktivitet, exempelvis när inventeringarna sker. Här finns möjlighet att även kommunicera om fjällrävens unika miljö, dvs fjällen och de arter som finns här, och använda fjällräven som budbärare. För att få många att följa fjällrävsprojektet kommer det att behövas bra stillbilder och korta filmer. Vi avser att utbilda fältpersonalen inom förvaltning och forskning att använda sina mobiler (eller utlånade mobiler) för att spela in 30-40 sekunder långa inslag om sitt arbete som ska ge en unik närvarokänsla. WWF Sverige har mer än 400 000 följare på Facebook och erfarenheten från detta medium är viktig för att nå en ny publik.

Twitter, instagram och liknande
Så fort något har hänt är detta medium snabbaste vägen ut till följare. Den ansvariga kommunikatören sköter samordningen av detta för inblandade medsökande och partners.

Populära artiklar
Ett flertal fjällrävsartiklar ska skrivas för att spridas i olika medlemstidningar och även för lokalpressen att ta in utan kostnad, när de har plats. Försök till riktade artiklar till större dagstidningar ligger också i planeringen. Vi ska på så sätt försöka nå en publik som inte är aktiv inom sociala medier.

Film och stillbilder
Projektet måste säkerställa att det finns film och bilder att använda för media och hemsida. Eventuellt kan en person kontrakteras för att filma rörligt material, eller så köper vi in rättigheter från det som finns.

Webbkamera vid några fjällrävslyor
Vi kommer att undersöka möjligheterna att montera webbkamera vid någon eller några lyor. Webbkameror är omgärdade av hårda tillståndskrav, men vi ska ändå göra ett försök att realisera idén. Detta skulle vara värdefullt för att öka intresset för fjällräven och betydelsefullt inte minst vid lyor som på olika sätt har gjorts tillgängliga för allmänheten i samband med guidade turer eller på annat sätt.

2) Seminarier

För att få en dialog med allmänheten och beslutsfattare kommer seminarier att hållas på både lokal, nationell och internationell nivå.

Miniseminarier i berörda fjällkommuner i Norge och Sverige
I Felles Fjellrev I arrangerade vi ett öppet fjällrävsseminarium på en plats och vid ett tillfälle. Detta medförde att många, som skulle ha velat delta, inte hade möjlighet att avsätta den tid som krävdes för att ta sig till och delta på seminariet. I Felles Fjellrev II avser vi att i stället besöka alla berörda fjällkommuner

inom projektområdet för att arrangera informations- och diskussionsseminarier i fjällrävens tecken under en helkväll. Seminarierna ska uppmärksamma fjällräven och dess symbolvärde samt innehålla information om fjällräv och om projektet med möjligheter till frågor och diskussioner. Vid seminarierna kommer projektledningen, fältpersonal och berörda forskare att delta. Seminarierna ska vara öppna för allmänheten. De flesta berörda kommuner i projektområdet deltar på något sätt i projektet – ekonomiskt genom ett årligt stöd eller genom att bidra med resurspersoner, lokal och annonsering i samband med dessa miniseminarier med fokus på fjällräv och projekt Felles Fjellrev II.

Workshop om gränsöverskridande förvaltning
Vi avser att arrangera en två dagars workshop om gränsöverskridande förvaltning för fjällräv – hur den kan se ut och förslag till hur en överenskommelse kan se ut mellan Norge och Sverige. Målgruppen är beslutsfattare och forskare i första hand. Detta är i linje med The EU Platform on Coexistence between People and Large Carnivores som initierades av EU-kommissionen och skrevs under sommaren 2014 av EU och stora europeiska intresseorganisationer. En rapport kommer att skrivas som sedan sprids till norska och svenska myndigheter för att visa på hur gränsöverskridande förvaltning kan genomföras.

Seminarium i Bryssel
För att visa ett bra exempel på hur man kan bedriva gränsöverskridande förvaltning av ett rovdjur planeras ett seminarium i Bryssel med efterföljande diskussion. Seminariet bygger på resultat av workshopen om gränsöverskridande förvaltning som ska hålls i projektets regi.
Målgruppen är EU-parlamentariker, berörda tjänstemän inom EU-kommissionen och media.

Internationell fjällrävskonferens i Churchill, Canada 2017
Under tiden med Felles Fjellrev I deltog projektet med ett antal personer i en internationell fjällrävskonferens på Island. Det var mycket värdefullt för alla och vi upplevde att deltagare från hela ”fjällrävsvärlden” var intresserade av hur vi i Skandinavien arbetar gränsöverskridande med fjällräv.
Vi avser att delta i Churchill med flera presentationer om Felles Fjellrev II genom ett representativt antal personer från projektledningen och medsökande samt representanter för fältpersonalen som utför det mesta av det praktiska arbetet och representanter för fjällrävsforskarna.

3) Allmänhetens möjligheter att uppleva fjällräv

Antalet fjällrävar i Skandinavien har ökat tack vare naturvårdsinsatser under de senaste tjugo åren. Det har medfört att allt fler människor idag faktiskt har möjlighet att spontant, under en fjällvandring, se och uppleva frilevande fjällrävar i våra gemensamma fjällområden.
Men – många fler vill få chansen att uppleva fjällräv i sin naturliga miljö. Vi vill därför, i samarbete med förvaltande myndigheter, verka för att möjliggöra en anpassad turism med fjällräven som fokus.

Förutom konkreta samarbeten med turismarrangörer avser vi att på olika sätt informera om fjällrävarna och deras liv via turistarrangörer och skyltar. Samtidigt vill vi också sprida information om fjällekologi och om rennäringen och dess förutsättningar i våra fjällområden. Med ökad kunskap följer bättre förståelse och en vilja att också visa hänsyn mot fjällens djurliv och den rennäring som bedrivs i våra fjällområden. I dessa frågor kommer vi att samråda och samarbeta med rennäringen som är en naturlig partner, inte minst när det gäller information om rennäringen och dess förutsättningar. Vi kommer att undersöka möjligheterna att underlätta också för människor med olika handikapp att faktiskt kunna se fjällrävar i det vilda.

Utveckla samarbete med turismarrangörer
Vi ser framför oss ett ökat intresse för fjällräven som en representant och symbol för våra gemensamma skandinaviska fjällområden. I en situation där staten, i både Norge och Sverige, satsar skattepengar på projekt som syftar till bevarande av fjällräv, ser vi det som naturligt att vi från projektets sida drar vårt strå till stacken för att på olika sätt sprida information om fjällräven till olika målgrupper. I vissa fall vill vi till och med göra det möjligt för allmänheten att, under ordnade former, se frilevande fjällrävar i sin naturliga miljö.

Försök med guidade turer till en fjällrävslya har under några år gjorts från bl a Svenska Turistföreningens fjällstation vid Helags. Försöket genomförs i samråd med förvaltande myndighet, länsstyrelsen i Jämtlands län. Verksamheten har inte medfört några märkbara störningar för fjällrävarna. Tvärtom – den aktuella lyan är en av våra bästa lyor när det gäller att producera valpar. Kanske har den reglerade guideverksamheten bidragit till att minska störningar från allmänheten? Vi avser att utvärdera verksamheten för att bedöma möjligheterna till liknande initiativ i andra delar av vår fjällvärld.

Vi ska vidareutveckla det informationsmaterial som producerades under projekt Felles Fjellrev I och vi avser att dessutom att ta fram nytt informationsmaterial för att ännu tydligare informera om och marknadsföra fjällräven som en av vår fjällvärlds mest intressanta och unika symbolarter.

Studie för att klargöra om och hur olika former av aktiviteter kan påverka fjällrävarnas liv
Fjällrävsturism är en ny aktivitet och vi vill veta om turistaktiviteter kan påverka fjällrävarnas liv. Vi ska initiera, eller delfinansiera, en doktorandtjänst för att studera och klargöra hur olika aktiviteter kan påverka fjällrävarna och deras möjligheter att föda upp sina valpar. Hur reagerar fjällrävarna på återkommande guidade turer till lyans närhet? Hur påverkas rävarna av våra egna återkommande besök i samband med utfodring, märkning mm? Hur bör man uppträda som besökande vid en fjällrävslya? Vilka andra aktiviteter kan medföra onödiga störningar för fjällrävarna? Kan det till och med finnas fördelar, ur fjällrävarnas perspektiv, med organiserade och reglerade fjällrävsvandringar? Hur reagerar människor som får uppleva fjällrävar? Hur viktig är fjällräven som symbolart för att kommunicera fjällekologi, bevarandebiologi och miljöfrågor? Många fler frågor väntar på svar i en sådan studie som sedan kanske kan appliceras även på andra turismsatsningar som berör våra vilda djur.

Projektet ska utvecklas och genomföras i samarbete mellan Stockholm Universitet och NINA där vi, utöver att förvärva ny kunskap om effekter av störning på fjällräv, också kommer att betona samhällsnyttiga tillämpningar.

4) Förädling av informationsprodukter från Felles Fjellrev I

Vi vill bygga vidare på de goda erfarenheterna och den positiva responsen som följde på barnboken ”Möt Fjällräven” och filmen ”Storm & Tinde”. Detta är viktiga delar i projektet som i förlängningen har stor betydelse också för fjällräven och vår strävan att förbättra förutsättningarna för fjällräven att överleva i våra fjäll.

Vidareutveckla information med utgångspunkt från barnboken ”Möt Fjällräven”
Inom ramen för Felles Fjellrev II avser vi att vidareutveckla de informationsprodukter som vi tog fram i Felles Fjellrev I och producera ett webb-baserat undervisningsupplägg för skolor. I första hand tänker vi oss att använda den populära boken ”Möt Fjällräven” som utgångspunkt för detta arbete. Boken

nominerades till både Fackbokpris och Illustrationspris i barnboksklassen av Kulturdepartementet i Norge och har fått mycket gott mottagande. Med sitt faktainnehåll passar den utmärkt i undervisningen i skolornas låg- och mellanstadier. NINA har påbörjat ett projekt för att ta fram undervisningsmaterial innehållande lärarhandledning/aktivitetsbok för skolor i Norge, ”Natursekken”, finansierat genom Miljødirektoratet, som skall redovisas under sommaren 2016. Detta teoretiska underlag vill vi vidareutveckla i Felles fjellrev II genom att översätta till samiska och svenska, anpassa till svenska skolor och distribuera inom projektområdet. Vi ska också bidra till att skolklasser kan få komma ut och möta fjällräven där den bor och vi föreslår ”besökslyor” både på norsk och svensk sida. Genom projektet hoppas vi kunna ta barn ut på fjället, i samarbete med lokala tillsynspersoner och naturförmedlare. Erfarenheterna från detta projekt kommer att användas för att justera och förbättra annat informationsmaterial som ska produceras i Felles Fjellrev II.

Ny barnbok om Fjället och Smågnagarnas viktiga roll – ” Lämmelhjärtat”
Tillsammans med författarna till barnboken ”Möt Fjällräven” planerar vi för en uppföljning av boken, med fokus på smågnagarna som fjällets puls eller hjärta. Nästan allt liv i våra fjäll påverkas av lämlar och andra smågnagare – ena året hör man endast ljungpiparens ensamma klagande läte där fjället nästa år sjuder av liv och alla fåglar har ungar. Fjällämmeln är ännu mer beroende av klimatet och snön än fjällräven och budskapet om klimatförändringens betydelse kommer att bli centralt i boken. Vad händer i och under snön när vi får varmare och våtare vintrar?

Översättning av kortfilmen ”Storm & Tinde” till flera språk
Det finns intresse av att översätta filmen ”Storm & Tinde” till flera språk. Från Island har vi redan fått en översättning som det återstår att läsa in i en isländsk version. Vi kommer att undersöka intresset för översättningar till flera språk.

Ny kortfilm efter modell ”Storm & Tinde” – fortsättning följer
Den animerade dockfilmen ”Storm & Tinde” har blivit mycket populär och finns att se på bl a Youtube och Facebook. Överallt där den har visats har den mötts med stort gillande. För att ytterligare öka intresset för fjällräv tänker vi oss att arrangera en tävling bland lågstadieskolor i Norge och Sverige, i områden som geografiskt ligger inom Felles Fjellrev II.
Tävlingen går ut på att skriva en fortsättning på filmen – vad hände sedan, efter att Storm och Tinde träffades? Författarna till det vinnande förslaget får vara med och se när den nya kortfilmen spelas in – med manus som bygger på vinnarnas förslag. Författarna till ytterligare några förslag får delta i en guidad visning till fjällrävarna i Sæterfjellet avlsstasion.

5) Pressmeddelanden och pressresor

För att nå media är det viktigt med riktade insatser via pressmeddelanden och pressresor.

Pressmeddelanden
Varje år kommer 2-3 pressmeddelanden att skickas ut till norsk och svensk media för att ge relevant information och öka intresset för fjällräven. Vid behov ska pressmeddelanden skrivas på engelska för att nå en bredare publik i Europa. Vi vet att det finns ett stort intresse för fjällräv också utanför Skandinavien.

Pressresor
Varje år kommer en pressresa att ordnas, i Sverige och/eller i Norge, beroende på lämmeltillgång och framgång hos fjällräv, exempelvis i samband med inventering. Pressresor kan ske – till områden där stödåtgärder görs, för att beskriva forskningsprojekt, till turistprojekt med fjällrävstema eller till avelsanläggningen i Norge.

G
Målsättning på sikt

Fjällräven är en av Skandinaviens mest hotade större djurarter och den lilla räven har länge balanserat på slak lina när det gäller att överleva i den skandinaviska fjällkedjan. Idag finns i Skandinavien en liten rest av den fjällrävstam som en gång var betydligt större och i Finland är den i stort sett borta.

De bakomliggande orsakerna till fjällrävens prekära situation har diskuterats länge och kommer säkert att diskuteras länge än. I olika projekt, inte minst Felles Fjellrev I, 2010-02-01 – 2014-08-31, har man dock visat att aktiva åtgärder, i form av stödutfodring och reglering av rödräv, gynnar fjällrävens möjligheter att överleva. Dessutom har man, från avelsprojektet i Norge, visat att unga fjällrävar som fötts upp i avelsanläggning och sedan sätts ut i naturen har haft en hög överlevnadsgrad och även lyckats att spontant föryngra sig i frihet.

Åtgärder genomförda i regi av Felles Fjellrev I har haft stor positiv effekt på fjällrävsstammarna i både Norge och Sverige. Vi ser tecken på att de tre kärnområdena Børgefjell/Borgafjäll, Sylarna/Helags och Dovrefjell/Snøhetta sakta är på väg att knytas samman till större sammanhängande områden med förekomst av fjällräv. Detta i takt med att fjällräven har börjat återetablera sig i mellanliggande och mindre fjällområden där projektet har genomfört stödåtgärder. Sammanslagning av delpopulationer är helt avgörande för fjällrävens framtid i Skandinavien. Det medför också att risken minskar, att ett lokalt utbrott av skabb ska slå ut fjällrävarna då de nu finns i större områden. Delpopulationerna av fjällräv är ännu små och det är nödvändigt att fortsätta med påbörjade stödåtgärder ett antal år framåt.

Vi ser nu möjligheter att faktiskt hjälpa Skandinaviens kanske mest hotade större däggdjur att leva vidare i Skandinaviens fjällvärld.

Målet för projekt Felles Fjellrev II är att genom aktiva åtgärder skapa bättre förutsättningar för fjällräven att leva i de gemensamma gränsfjällområden som ligger i Nord- och Sør-Trøndelags fylken och i Jämtlands län samt i fjällområden inom Nordlands fylke och Västerbottens län. Genom att nu utöka projektområdet till att omfatta också fjällområden i Nordland och Västerbotten kommer vi att täcka in betydligt större fjällområden som har varit, och fortfarande är, viktiga för fjällrävens överlevnad. En sådan utökning av insatsområdet kommer förhoppningsvis att medföra att fjällrävens status kan förbättras inom en stor del av dess forna utbredningsområde. I förlängningen ser vi framför oss att stödåtgärder för fjällräven inom detta område på sikt kan komma att skapa möjligheter för spontan utvandring av fjällrävar också till fjällområden längre norrut längs fjällkedjan.

Det slutliga målet, som ligger flera år fram i tiden, är att Skandinaviens fjällrävar ska kunna klara sig på egen hand, utan stödåtgärder från oss människor. För att nå det målet krävs att vi med olika medel lyckas hjälpa fjällrävarna att bli betydligt flera än idag. Det krävs en mycket starkare fjällrävstam, jämfört med dagens hotade population, för att fjällrävarna på egen hand ska överleva i våra fjäll. Fjällräven är en art som sedan den senaste istiden har levt i våra gemensamma norsk-svenska fjällområden. En gång jagade vi människor fjällräven till utrotningens gräns och idag är det vår strävan att på olika sätt hjälpa den lilla räven till överlevnad i de områden där den har sin självklara hemortsrätt.

H
Målsättning under projektperioden 2016-2019

Fjällräven är extremt beroende av tillgången på fjällämmel och andra smågnagare. Dessa uppträder normalt i massor, under s k lämmelår, vart tredje-fjärde år. Vi hoppas att under de närmaste fyra åren få uppleva två lämmelår. Därför avser vår ansökan en fyraårig projektperiod – 2016-2019.

Under en planerad fyraårig projekttid är ambitionen att uppnå följande mål:

- En övergripande målsättning är att, genom aktiva åtgärder, göra fjällområdena i Nord- och Sør-Tröndelags och Nordlands fylken samt Jämtlands och Västerbottens län till Skandinaviens bästa fjällrävsland. Tidigare stödåtgärder i delar av dessa områden har visat att det är möjligt.

- Planerade åtgärder ska stärka fjällrävens status i redan existerande kärnområden, såsom Helags/Sylarna, Børgefjell/Borgafjäll och Dovrefjell/Snøhetta. Med nya partners ser vi nu goda möjligheter att Junkern/Saltfjell och Vindelfjällen under projektperioden kan läggas till listan av värdefulla kärnområden.

- Planerade åtgärder ska skapa en situation där fjällräven etablerar sig med föryngringar i lämpliga fjällrävsmiljöer, s k Stepping Stone områden, som ligger mellan redan existerande och nya kärnområden. Detta ökar möjligheterna till genetiskt utbyte mellan fjällrävar i olika fjällområden inom den del av vår skandinaviska fjällkedja som omfattas av Felles Fjellrev II.

- Vår ambition är att under projektperioden öka antalet fjällrävskullar med minst 50 % inom det område där Felles Fjellrev II verkar. Detta förutsätter att vi under projekttiden får hjälp av våra vänner – fjällämlarna. Om tendensen så här långt under 2000-talet håller i sig, kan vi få uppleva två lämmelår under projektperioden 2016-2019.

- Samarbete ska ske med fjällrävsforskare i Skandinavien och andra berörda forskargrupper, med avelsanläggningen på Sæterfjellet i Dovrefjell, med berörda länsstyrelser och fylken, med naturbevakare och SNO-personal samt med ideella organisationer och enskilda intressenter.

- Fjällräven ska etableras som en välkänd symbolart – för våra fjäll och för pågående klimatförändringar. Fjällräven har unika förutsättningar att också bli en symbol för strävan att förbättra möjligheterna för en hotad djurart att leva vidare. Därmed blir den också en symbol för ett lyckat gränsregionalt naturvårdssamarbete.

- Vi ska förbättra kunskapsläget om fjällräven och dess biologi för att bättre kunna genomföra insatser i syfte att stärka fjällrävens möjligheter att överleva i våra fjällområden. Fjällräven förekommer idag i fragmenterade ”kärnområden” spridda i framförallt de södra delarna av våra svensk-norska fjällområden. Vår målsättning är att fjällrävarna inom projektområdet ska sprida sig också till områden utanför dagens kärnområden, där fjällräven tidigare levde. Vi såg redan i Felles Fjellrev I begynnande tecken på en sådan spridningseffekt. Vi hoppas att detta är början till en situation där fjällräven i framtiden ska förekomma, med ynglande fjällrävar, i större sammanhängande områden. Genom att kommunicera med allmänheten, i sociala

medier och i andra informationskanaler, avser vi att sprida kunskaper om fjällräven – en av våra mest hotade däggdjursarter – och dess miljö.

Det är få arter i vår natur som verkligen har förutsättningar att locka besökare till våra naturområden. Bland däggdjuren handlar det om en handfull arter, såsom de stora rovdjuren, älg och myskoxe. Flera av dessa arter är förknippade med konflikter. Fjällräven väcker nästan undantagslöst positiva känslor. Den är en liten tuff varelse som fascinerar genom sitt sätt att överleva under de mest extrema arktiska förhållanden. För våra gränsfjäll skulle en symbolart som fjällräven kunna utvecklas till en unikt viktig faktor i marknadsföringen av naturnära turism. Det är svårt att idag hitta en lämpligare symbolart för våra gränsfjäll. Vi ser möjligheter att nyttja fjällräven turistiskt, utan att riskera störningar. Vi kommer därför att skapa förutsättningar att under ordnade former uppleva och studera frilevande fjällrävar i utvalda områden. Vi har ambitionen att under projekttiden också göra det möjligt för rörelsehindrade personer att besöka någon eller några av de fjällrävslyor som finns inom projektområdet.

I ett appendix sist i projektbeskrivningen, sid 27-33, finns lite fjällrävshistoria, kort om dagens situation för våra fjällrävar och en kortfattad redogörelse av resultaten från Felles Fjellrev I under förra projektperioden januari 2010 - augusti 2014.

Projektorganisation

Interreg-projektet Felles Fjellrev II ska drivas med en projektorganisation enligt nedan.

- **Projektledare** Projektledaren fungerar som koordinator och ansvarig för att hålla ihop projektet, kalla till sammanträden, skriva protokoll vid möten, utarbeta lägesrapporter och slutrapport m m.

- **Ledningsgrupp** med följande sammansättning. Ledningsgruppen ska driva arbetet framåt och ta beslut inom ramen för övergripande riktlinjer (projektbeskrivningen) och ekonomiska ramar. Ledningsgruppen sammanträder vid behov, cirka två gånger per år.

    - Projektledaren, samt en representant vardera för:
    - Miljødirektoratet, projektägare i Norge
    - Länsstyrelsen i Jämtlands län, projektägare i Sverige
    - Länsstyrelsen i Västerbottens län, medsökande
    - Fylkesmannen i Nordland, Nord- och Sør-Trøndelag fylken
    - NINA, partner och medfinansiär
    - Stockholms universitet, medsökande
    - Fältpersonalen i Norge genom SNO
    - Fältpersonalen i Sverige
    - Ideella naturvården i Norge
    - WWF Sverige, medsökande
    - WWF Norge, partner och medfinansiär

- **Arbetsutskott (AU)** bestående av fyra personer. En representant vardera för projektägarna, Miljødirektoratet och Länsstyrelsen i Jämtlands län, en representant för medsökande Länsstyrelsen i Västerbottens län samt projektledaren. AU kan ta beslut i ekonomiska och andra frågor som ryms inom av ledningsgruppen fattade beslut.

- **Referensgrupp** med följande sammansättning. Referensgruppen ska ha en sammansättning med representanter för olika intressegrupper och ska fungera som ett rådgivande organ till ledningsgruppen för projekt Felles Fjellrev. Referensgruppen sammanträder en gång per år. Ordförande i referensgruppen är företrädaren för någon av projektägarna eller projektledaren.

    - Ledningsgruppens ledamöter,
    - Fjellstyrene i Norge
    - Rennäringen i Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag och Nordland fylken
    - Rennäringen i Västerbottens och Jämtlands län
    - Berörda fjällkommuner som deltar ekonomiskt i projektet
    - Naturvårdsverket i Sverige
    - Avelsprojektet i Norge
    - Åtgärdsprogrammet för fjällräv i Sverige

Till referensgruppens och ledningsgruppens sammanträden kan ytterligare personer bjudas in vid behov, exempelvis när frågor diskuteras som direkt berör andra intressenter.

Redaktionsråd för projektets kommunikativa verksamheter
I projekt Felles Fjellrev II kommer kommunikation med och information till allmänheten att bli än mer tydligt, inte minst på olika social medier. Genom att använda egna filmade och redigerade inslag kommer projektets olika verksamheter att lyftas fram till en bred allmänhet.

För att få ut bästa möjliga av WWFs och övrigas informationsinsatser, ska projektet etablera ett informellt redaktionsråd som fortlöpande kommunicerar inom sig för att förmedla tips och idéer. Redaktionsrådet ska formulera och bedöma olika förslag till informativa nyhetsinslag som kan vara värda att sprida via sociala medier eller via andra kanaler. Arbetet i redaktionsrådet ska präglas av flexibilitet och kunna inkallas snabbt vid behov. Redaktionsrådet ska ta fram en kommunikationsplan för projektet som ledningsgruppen beslutar om.

Redaktionsrådet ska kunna ”sammanträda” minst en gång i månaden – och däremellan vid behov. ”Sammanträdena” är i normalfallet telefon- eller skypemöten som inte behöver kräver resurser i form av resekostnader m m.

- Projektledaren
- WWF Sverige – med bistånd och medverkan vid behov från WWF Norge.
- NINA och/eller Stockholms universitet – beroende på vad som är aktuellt att diskutera.
- Länsstyrelsens naturbevakare i Jämtland/Västerbotten och/eller SNO – beroende på vad som är aktuellt att diskutera.
- Vid behov, när principiellt viktiga frågor hanteras, ska naturligtvis också projektägarnas representanter i Felles Fjellrev kunna delta.

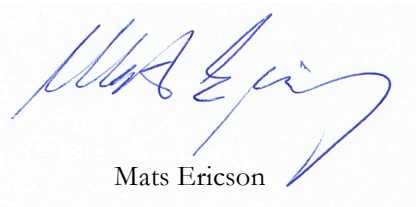

Mats Ericson

I samarbete med projektägarna, medsökande och partners.

Appendix med lite fjällrävshistoria, lite om dagens situation för fjällräven och om tidigare genomförda åtgärder till skydd för fjällräven. Dessutom en kortfattad redogörelse av resultaten från Felles Fjellrev I, jan 2010 – aug 2014.

Lite fjällrävshistoria

Fjällräven är en liten räv, med sina 3-5 kg ungefär hälften så stor som sin släkting rödräven. Fjällräven lever normalt på tundraområden och i arktiska miljöer i norra Kanada, på Grönland, Svalbard och Island samt i norra Ryssland. Tack vare sin extremt isolerande päls kan den leva i jordens kallaste och mest ogästvänliga miljöer och den förekommer sporadiskt ända upp till Nordpolen. Fjällräven förekommer i två färgvarianter som efter vinterpälsens färg kallas viträv respektive blåräv.

Fram till början av 1900-talet var fjällräven förhållandevis vanlig i våra fjällområden. Under slutet av 1800-talet och under 1900-talets första decennier jagades den intensivt, som en följd av kraftigt stigande skinnpriser. Ett fjällrävsskinn betalades 1870 med 50 öre. År 1925 var priset uppe i 200 kr för ett vitt fjällrävsskinn och 500 kr, ibland ännu mer, för ett blått skinn. De duktigaste jägarna kunde på kort tid tjäna in flera årslöner på sin fjällrävsjakt. På grund av den mycket omfattande jakten minskade antalet fjällrävar drastiskt. När fjällräven fridlystes, i Sverige 1928 och i Norge 1930, var den redan mer eller mindre hotad till sin existens.

Dagens situation

I Skandinaviens fjällområden lever idag en liten rest av en fjällrävspopulation som en gång var betydligt större. Forskarna bedömer att hela den skandinaviska fjällrävspopulationen består av storleksordningen 250 vuxna individer i vinterstam. I Finland är fjällräven i praktiken borta. Fjällräven i Skandinavien är akut hotad och är sannolikt vårt mest hotade större däggdjur. Den är rödlistad i EUs Habitatdirektiv. Ingen vet hur länge fjällräven kommer att finnas kvar i våra fjäll, men…

… det finns hopp

Sedan flera år tillbaks görs insatser för att förbättra och på sikt säkra fjällrävens överlevnad i Skandinavien. Insatserna har bestått av kartläggning av lyor, årliga inventeringar och kontroll av föryngringar samt, i vissa områden, stödutfodring av fjällrävar och reducering av antalet konkurrerande rödrävar i fjällrävsområden. Åtgärderna har överlag gett positiva resultat för våra skandinaviska fjällrävar.

På Sæterfjellet, i Oppdal kommune i Norge, har man etablerat en anläggning för avel och utsättning av fjällrävsvalpar i lämpliga fjällrävsmiljöer. Här har man sedan 2006 producerat valpar som sedan har satts ut i flera fjällområden i Norge. Verksamheten har varit lyckosam och har bl a resulterat i att man nu har lyckats återetablera en fjällrävstam i Dovrefjell och stärkt lokala fjällrävsstammar i andra fjällområden. Sammantaget ser vi nu möjligheter att hjälpa fjällräven att överleva i våra fjäll.

Tidigare stödåtgärder för fjällräven

Sedan slutet av 1990-talet har länsstyrelsens naturbevakare i Jämtlands län och i södra Västerbottens län, i samarbete med fjällrävsprojektet Sefalo och Sefalo+, gjort omfattande insatser för att förbättra fjällrävens möjligheter att överleva. Insatserna har innefattat inventeringar, kontroll av föryngring vid kända lyor, stödutfodring vid bebodda lyor och reducering av konkurrerande rödrävar i områden värdefulla för fjällräven. Insatserna har i Sverige varit mest omfattande i Jämtlands län, vilket har medfört att den svenska fjällrävspopulationen nu har sina starkaste fästen just i Jämtlandsfjällen.

I Norge har man under många år kartlagt och inventerat lyor för att konstatera föryngring. Även här har insatser gjorts i form av stödutfodring och reducering av antalet rödrävar.

I Dovrefjäll, Sør-Trøndelag fylke, har man etablerat en avelsanläggning med viltfångade avelsdjur för att producera valpar för utsättning i lämpliga fjällrävsmiljöer. Föräldraparen har sitt ursprung från olika områden i Skandinavien. Avelsanläggningen, som togs i bruk 2005, ligger på Sæterfjellet i Oppdal kommune. Under åren 2006-2014 har man i anläggningen producerat ett stort antal valpar och närmare 300 unga fjällrävar har satts ut i olika fjällområden i Norge. Flera utsatta valpar har spontant sökt sig till svenska fjäll och där bidragit till nya valpkullar. Fjällrävar rör sig också i andra riktningen. Så ett oorganiserat samarbete pågår därmed också med hjälp av migrerande fjällrävar. Migrationen av fjällrävar mellan Norge och Sverige är viktig för utbyte av genetiskt material mellan delpopulationer av fjällräv. Denna migration förväntas öka i takt med att fjällrävens status förbättras i flera fjällområden där fjällräv tidigare har funnits, på båda sidor av gränsen.

Detta har vi gjort i Felles Fjellrev I 2010-2013 – förlängt t o m augusti 2014

Bakgrund

Under nästan fyra år, 2010-02-01 – 2013-12-31, bedrevs EU/Interreg -projektet Felles Fjellrev I i fjällområden och fjällnära områden i Nord- och Sør-Trøndelag fylken i Norge och i angränsande fjällområden i Jämtlands län i Sverige. Fjällområdena ligger inom det större område som i Interreg-sammanhang kallas Nordens Gröna Bälte. Projektägare av Felles Fjellrev I, och huvudfinansiärer vad gäller nationell motfinansiering, var Miljødirektoratet (dåvarande Direktoratet for naturforvaltning) i Norge och Länsstyrelsen i Jämtlands län i Sverige. Projektet bedrevs i mycket nära samarbete med Norsk institutt for naturforskning (NINA) och Stockholms universitet, Zoologiska institutionen. Dessa var också medfinansiärer. Projekt Felles Fjellrev I hade en total budget på ca 12 milj kr, varav ungefär 50% finansierades med medel från EU/Interreg.

Projektet tilldelades ytterligare medel för att kunna arbeta vidare under perioden 2014-01-01 – 2014-08-31. Syftet med förlängningen av projektet var bl a att kunna fortsätta med nödvändiga stödåtgärder för den utrotningshotade fjällräven i skarven mellan Interreg IV och Interreg V. Det är alltid värdefullt, inte minst när man hanterar en hotad art som fjällräven, att kunna genomföra olika stödåtgärder utan avbrott under en rimligt lång tid. Detta möjliggjordes tack vare beslutet att ge Felles Fjellrev I möjlighet att arbeta vidare under en viktig och intensiv åtgärdsperiod under fjällrävens år.

Årliga inventeringar Felles Fjellrev I

Årliga inventeringar och kontroll av föryngring vid kända lyor har under många år genomförts, i varierande omfattning, i både Norge och Sverige, inom ramen för det förvaltningsansvar som Miljødirektoratet i Norge och berörda länsstyrelser i Sverige har. I projekt Felles Fjellrev I har inventeringsverksamheten fortsatt, utökats och intensifierats inom fjällområden i Trøndelag och Jämtlands län som omfattades av projektet. Detta är nödvändiga insatser för att följa utvecklingen av fjällrävstammen och för att kunna bedöma var konkreta stödinsatser gör bäst nytta för fjällräven. Inom ramen för Felles Fjellrev I tog projektet fram en ny GIS-modell som kan användas för att lokalisera områden som bedöms vara viktiga för att hitta nya fjällrävslyor.

Förvaltningsinriktade forskningsinsatser Felles Fjellrev I

I Felles FjellrevI har viss forskning genomförts, genom Norsk institutt for naturforskning och Zoologiska institutionen vid Stockholms universitet. Forskningen är nödvändig för att ge förvaltande myndigheter det kunskapsunderlag som behövs för att rätt kunna bedöma vilka förvaltningsåtgärder som krävs för att på bästa sätt stärka fjällrävens status i våra fjällområden. Den förvaltningsinriktade forskning som bedrivits inom ramen för Felles Fjellrev I har bl a bestått i märkning av fjällrävsvalpar som är en nödvändig åtgärd för att ge svar på frågor om rävarnas åldersstruktur, migration, födelsetal och överlevnad under olika år med skilda tillgångar på föda.

Konkreta stödåtgärder i fält Felles Fjellrev I

Konkreta stödinsatser för fjällrävarna har bestått i åtgärder som utprovats tidigare och som visat sig vara effektiva och pålitliga – huvudsakligen stödutfodring och decimering av konkurrerande rödrävar i eller nära områden som bedömts vara viktiga för fjällrävarnas möjligheter att överleva. Inom ramen för Felles Fjellrev I har framförallt stödutfodringarna utökats och intensifierats i de områden där projektet har verkat. Foderautomaterna har utvecklats och förfinats för att gynna fjällrävarna framför andra arter som gärna också besöker utfodringsplatserna.

Stödåtgärder utförda inom ramen för Felles Fjellrev I har visat att det är möjligt att förbättra fjällrävens förutsättningar att överleva. Idag, efter flera år av omfattande stödåtgärder som påbörjades redan 1998 av EU/LIFE-projektet Sefalo och senare Sefalo+, är våra gemensamma fjällområden, i södra delarna av fjällkedjan, Skandinaviens bästa för den hotade fjällräven. Men – jämfört med äldre tider lever ändå förhållandevis få fjällrävar i våra fjäll och fortsatta åtgärder krävs för att slutgiltigt säkra fjällrävens möjligheter att överleva av egen kraft.

Resultaten av stödåtgärderna blir allt tydligare

Under det för fjällrävarna gynnsamma lämmelåret 2011 föddes totalt 106 fjällrävskullar i Skandinavien. Detta är en droppe i havet jämfört med situationen under exempelvis slutet av 1800-talet, innan fjällräven jagades ned till utrotningens gräns. MEN – av de 106 registrerade föryngringarna låg fler än 80 st (ca 75%) inom områden där man genomför olika stödåtgärder för fjällräv. Och – väldigt många, 48 st (ca 45%), inom Felles Fjellrev-området som totalt sett utgör en mindre del av Skandinaviens samlade fjällområden.

År 2012 blev ett förväntat 0-år vad gäller registrerade valpkullar.

Men året därefter, 2013, noterades totalt 44 fjällrävskullar i Skandinavien – 24 i Norge och 20 i Sverige. Detta trots att det var ett dåligt lämmelår. Fjällrävarna lyckades det året föda fram valpkullar nästan enbart i områden där man genomför kontinuerliga stödåtgärder, genom Felles Fjellrev I eller av andra aktörer, och i områden där det norska avelsprojektet har satt ut fjällrävar födda på avelsstationen i Dovrefjell. I Norge föddes 20 av totalt 24 kullar i områden där avelsprojektet tidigare har satt ut fjällräv. I övriga delar av Skandinavien föddes inga fjällrävskullar.

År 2014, då Felles Fjellrev I tack vare medel från Interreg/EU kunde bedrivas under årets 8 första månader, blev ett intressant år för oss som arbetar med fjällräv. Totalt kunde vi det året notera 94 valpkullar i Skandinavien, fördelade på 50 i Sverige och 44 i Norge. Detta trots att det var ännu ett dåligt lämmelår – även om det fanns en del andra smågnagare. Vi hade inte förväntat oss en föryngring i den omfattningen. Att döma av aktiviteten på lyorna under vårvintern fanns det ändå en möjlighet att det skulle födas ett antal valpkullar, men årets föryngring blev ändå en positiv överraskning.

Vi vill tro att föryngringarna 2014 till stor del var ett resultat av åtgärderna i Felles Fjellrev I och övriga stödåtgärder för fjällräv, i andra delar av fjällkedjan. Stödutfodring vid kända lyor har sannolikt fått vuxna rävar att stanna vid lyorna, där det fanns mat. Alternativet för rävarna, i en tid med dålig tillgång på lämmel, hade varit att söka sig till andra och osäkra födosöksområden. När det var dags för parning fanns rävarna redan på plats och de var dessutom i god kondition tack vara vinterns stödutfodring. Parningarna bar sedan frukt, i form av ett antal valpkullar. Fortsatt utfodring i kombination med en viss gnagartillgång, om än få lämlar, innebär förhoppningsvis att åtminstone en del av de valpar som föddes 2014 har en rimligt god chans att överleva den första tuffa vintern.

Det är också värt att notera att 85-90 procent av de valpkullar som föddes 2014 återfanns i fjällområden där man på olika sätt hjälper fjällrävarna med stödåtgärder. Och – ungefär 60 procent av det årets valpkullar hittades i områden som, direkt eller indirekt, gynnas av de åtgärder som genomfördes i områden där Felles Fjellrev I verkar, totalt en mindre del av den Skandinaviska fjällkedjan.

I förlängningsansökan till Felles Fjellrev I 2014 beskrev vi värdet av att kunna genomföra nödvändiga inventeringar och stödinsatser i obruten följd under ett antal år. Insatserna 2014 möjliggjordes till stora delar genom de resurser som kunde sättas in tack vare förlängningen av Felles Fjellrev I under år 2014. Projektformen gjorde det möjligt att samla tillgängliga resurser till fortsatta insatser för fjällräven under ett år som riskerade att bli ett mellanår i en lång serie av insatsår.
I efterhand, när vi sett resultatet av genomförda aktiviteter 2014, konstaterar vi att Felles Fjellrev 2014 blev den länk mellan projekten Felles Fjellrev I och det planerade Felles Fjellrev II som vi hoppades på.

År 2014 blev ett år då fjällrävarna i stödområden, inte minst i Felles Fjellrev-området, producerade fler valpkullar än vi förväntade oss. Detta sannolikt tack vare obrutna insatser med stödutfodringar. År 2014 blev också ett år då vi kunde konstatera flera valpkullar än tidigare i viktiga Stepping Stone områden.

Trenden fortsatte under år 2015 då vi hade glädjen att kunna notera ett rekordår vad gäller antalet födda valpkullar i Sverige. I Norge konstaterades 35 valpkullar och i Sverige 87 kullar. Återigen kunde vi konstatera att de allra flesta föryngringarna skedde i områden där man på olika sätt hjälper fjällrävarna med olika former av stödåtgärder. Ungefär 90 procent av alla konstaterade kullar återfanns i områden där man har genomfört omfattande stödåtgärder. Dessutom – i anslutande Stepping Stone-områden kunde vi notera en invandring av fjällräv som resulterade i ett 20-tal valpkullar.

I avsaknad av ett gemensamt InterReg-projekt genomfördes arbetet under år 2015 med hjälp av ordinarie förvaltningsmedel från Miljødirektoratet i Norge samt Jämtlands och Västerbottens län i Sverige. NINA i Norge och Stockholms universitet har också genomfört sina arbetsuppgifter, bland annat med hjälp av ideella krafter. Dessutom har WWF Sverige bidragit med medel för akuta stödåtgärder under år 2015.

Arbetet under år 2015, i glappet mellan Felles Fjellrev I och Felles Fjellrev II, som vi nu hoppas på, har alltså till stora delar inneburit att de nödvändigaste insatserna ändå har genomförts för att inte tappa farten vad gäller de allra nödvändigaste stödåtgärderna. Nu är det extremt angeläget, för fjällrävens skull, att arbetet kan fortsätta ytterligare en tid inom ramen för ett nytt projekt – Felles Fjellrev II.

Diagrammet nedan visar utvecklingen av antalet kullar som fötts varje år i olika områden i Skandinavien under perioden 2000-2015. Diagrammet ger samtidigt en bild av hur bra år 2011 var i ett 15-årsperspektiv. Och - det överraskande goda resultatet vad gäller antalet registrerade valpkullar 2014 och 2015.

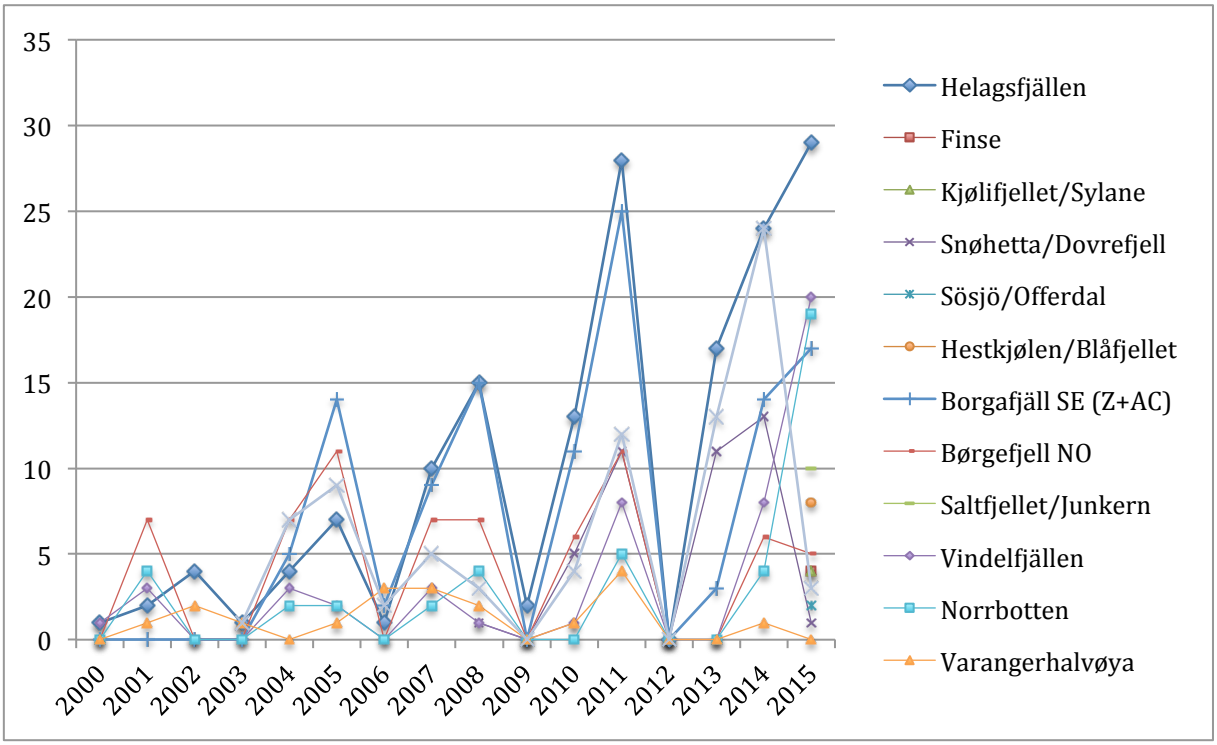

I Helagsfjällen och Borgafjäll SE genomförs stödåtgärder genom Felles Fjellrev.

I Dovrefjell genomförs stödåtgärder, delvis genom Felles Fjellrev och delvis av andra aktörer.

I de områden som i diagrammet benämns ”Norge övriga” genomförs stödåtgärder, delvis genom Felles Fjellrev och delvis av andra aktörer – bl a utsättningar från det norska avelsprojektet för Fjällräv.

En ännu tydligare bild av hur betydelsefullt det är att hjälpa fjällrävarna med olika stödåtgärder ges av diagrammet nedan. Det visar antalet valpkullar födda i Skandinavien 2000-2015 – i områden där man genomför stödåtgärder jämfört med de förhållandevis mycket större områden där inga stödåtgärder genomförs.

Man ska också ha i minnet att vi under de senaste åren, efter 2011, egentligen inte har haft något riktigt bra lämmelår. Att fjällrävarna under dessa år ändå har fött fram nya valpkullar kan tyda på att genomförda stödåtgärder under en period med dålig tillgång på naturlig föda, lämmel, ger ännu större genomslag än annars när man jämför antalet födda valpkullar i områden med respektive områden utan stödåtgärder.

Man kan hoppas, beroende på hur många valpar som överlevde vintern 2014/2015, att åtgärderna under ett mellanår som 2014 kan ha medfört att flera rävar fanns tillgängliga för parning och produktion av nya valpkullar nästkommande vår. Som synes blev 2015 också ett nytt rekordår, i modern tid.

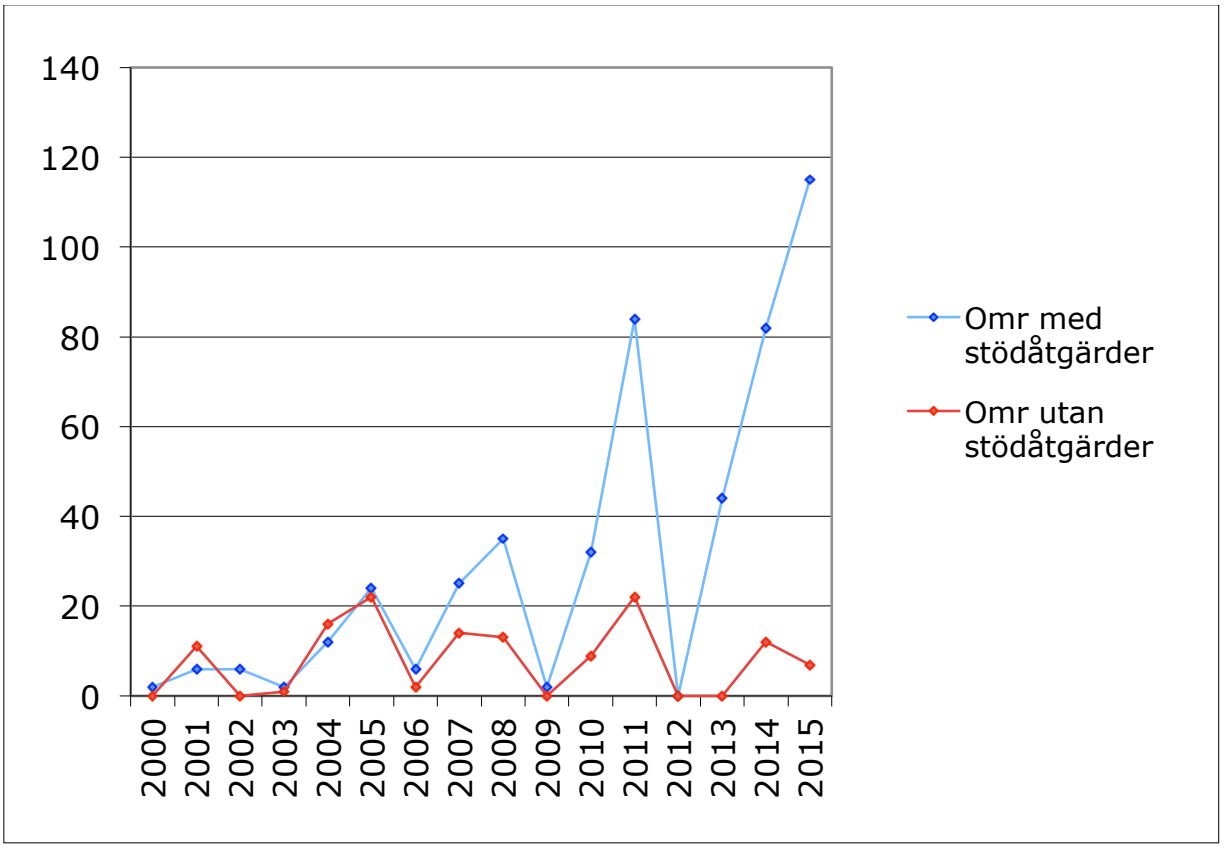

Information och kunskapsspridning Felles Fjellrev 2010-2013

Förutom konkreta stödåtgärder för fjällrävarna i fjällområden inom Trøndelag och Jämtlands län, satsade Felles Fjellrev omfattande resurser för att på olika sätt informera och sprida kunskap om fjällräven. Alltför få känner till fjällrävens situation och många vet inte ens att fjällräven är en egen art som i våra fjäll lever på gränsen till utrotning.

Nedan redovisas kort de olika informationsinsatser som genomfördes inom ramen för Felles Fjellrev.

1. **Webbsida** (norska och svenska, med kortinfo på engelska och sydsamiska)
   I projekt Felles Fjellrev etablerades en hemsida med information om fjällräv och projektet. På hemsidan kan man, bland mycket annat, läsa och ladda hem lägesrapporter och de årliga norska övervakningsrapporterna, läsa nyheter och fältbloggar, ladda hem och se kortfilmen ”Storm & Tinde” och bläddra i barnboken ”Möt Fjällräven”. På hemsidan finns också ett antal länkar till andra hemsidor där man kan läsa mer om fjällräv. På hemsidan blandas norska och svenska språket.

2. **Barnboken ”Möt Fjällräven”** (norska, svenska, sydsamiska, nordsamiska, engelska, tyska)
   I Felles Fjellrev gjordes redan från början bedömningen att barn i olika åldrar är en viktig målgrupp. Inom ramen för projektet producerades barnboken ”Möt Fjällräven”, med fakta presenterade på ett sätt som får barnen att förstå värdet av att skydda de arter som naturligen hör hemma i vår natur. Barnboken blev mycket uppskattad. Den har delats ut gratis till samtliga lågstadieskolor i Trøndelag och Jämtlands län. I övrigt finns den nu att köpa på öppna marknaden via förlag i både Norge och Sverige. Den går också att läsa på projektets hemsida. Boken blev, av Kulturdepartementet i Norge, nominerad till Fackbokpris och Illustrationspris i barnboksklassen.

3. **Kortfilmen ”Storm & Tinde”** (norska, svenska, engelska)
   Den animerade dockfilmen ”Storm & Tinde” finns att ladda hem för gratis användning via projektets hemsida. Filmen har blivit mycket populär och finns också tillgänglig på YouTube och Facebook. Det finns intresse att producera en isländsk version av filmen.

4. **Informationsbroschyren ”Fjällräven”** (norska, svenska, engelska)
   Informationsbroschyren har tryckts i stort antal och delats ut gratis till Nationalparkcentra, Naturum, turistanläggningar i anslutning till fjällområdet och andra platser där människor kan tänkas efterfråga information om fjällräv.

5. **Infodator med pekskärmsfunktion** (norska och svenska, planeras en engelsk version)
   Infodatorn med pekskärmsfunktion och interaktiv information om fjällräv har placerats i lämpligt belägna informationsanläggningar – 4 st i Trøndelag och 4 st i Jämtlands län samt en på Helags fjällstation varifrån man arrangerar guidade turer till en fjällrävslya i Helagsområdet.

6. **Fjällrävseminarium**
   Inom ramen för projektet arrangerades, i november 2012, ett Skandinaviskt Fjällrävseminarium i Vålådalen. Vid seminariet gavs information och presenterades forskningsresultat om fjällräv av Skandinaviens ledande fjällrävsforskare. Seminariet var öppet för allmänheten och lockade ca 125 deltagare.